

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Plzeň 2013

Jolana LOSKOTOVÁ

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Horní právo Karlovarského kraje v 16. století

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petra Jánošíková, Ph.D.

Plzeň 2013

Zpracovala: Jolana Loskotová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2012 / 2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jolana Loskotová**

Osobní číslo: **R08M0192P**

Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**

Studijní obor: **Právo**

Název tématu: **Horní právo Karlovarského kraje v 16. století**

Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Vývoj horního práva
3. Jáchymovský báňský řád z r. 1548
4. Báňské řády Jana Pluha pro doly u Horního Slavkova
5. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **min. 50 stran**

Forma zpracování práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury: **viz. příloha**

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Petra Jánošíková Ph.D.**

Katedra finančního práva a národního hospodářství

Datum zadání diplomové práce: **20. prosince 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila
prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci
obvyklým.“

Plzeň, březen, 2013

.....

Poděkování

Při zpracovávání diplomové práce jsem se nejdříve soustředila na sběr dat potřebných k jejímu vypracování. Prostudovala jsem velké množství literatury, ve které bylo možno najít řadu informací, na základě kterých jsem vyvozovala konkrétní závěry.

Je třeba podotknout, že se v různých pramenech některé informace občas lišily. Pátrala jsem proto po historických pramenech v archívech, v rozličných institucích, v terénu mezi rodáky jsem měla čest spolupracovat s řadou nevšedních lidí.

Informace, vč. odborné literatury, jsem získávala postupně z více zdrojů - shromažďování potřebných podkladů jsem zahájila v městské knihovně v Chodově, Karlových Varech a knihovně Sokolovské uhelné, p.n., a.s. Zde jsem si vypůjčila knihy a jiné publikace obsahující články a informace týkající se horního práva. Dále jsem navštívila muzeum v Sokolově, archív v Karlových Varech a Jindřichovicích; zejména archív v Jindřichovicích skrývá značné množství starých hornických map a dvě historické knihy o hornictví, z nichž jedna z r. 1510-1547 psaná v němčině, se týká příjmů a výdajů místních dolů.

V hojné míře jsem použila informace získané na internetu.

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi pomohli se zpracováním této práce. Vděčím jim za vstřícnost, dobrá doporučení a podporu.

Zvláště bych chtěla poděkovat JUDr. Petře Jánošíkové, Ph.D. za vedení práce, Ing. Jaroslavu Jiskrovi, Ph.D. nejen za zapůjčení knih a konzultaci k vybranému tématu, ale především za poskytnutí jeho soukromých, zatím nikdy nepublikovaných materiálů, RNDr. Petru Rojíkovi, Ph.D. za nasměrování mého bádání a poskytnutí opět zatím nikým nepublikované fotografie jáchymovského stříbra z oltáře Milostné kaple na Chlumu sv. Maří, Ing. Rudolfu Tomíčkoví za odpovědi na mnou kladené otázky, Mgr. Martině Vejvodové z Krajské knihovny v Karlových Varech za zpracování rešerše, Mgr. Petru Dohnalovi z archívu v Jindřichovicích za vyhledání archiválií o zaniklé obci Čistá, zaměstnancům informačního centra v Chodově a Sokolově za důležitou organizační pomoc a poskytnutí cenných rad.

Sluší se poděkovat všem „starým“ kronikářům, kteří po dlouhá léta zaznamenávali události, i když ne vždy objektivně, ale s přesvědčením, že jejich informace budou jednou v budoucnosti pochopeny a někdo je bude potřebovat.

Zcela mimořádný dík patří mé rodině za vytvoření klidného a nerušeného zázemí.

Obsah

1. Úvod	1
2. Vývoj horního práva	3
2.1 Ius regale montanorum z r. 1300.....	8
2.2 Zlatá bula Karla IV. z r. 1356.....	10
2.3 Annaberský řád z r. 1509.....	11
2.4 Narovnání o hory a kovy z r. 1534 a z r. 1575.....	12
3. Jáchymov	
3.1 Historie.....	15
3.2 Jáchymovský báňský řád z r. 1518, 1528 a 1541.....	18
3.3 Jáchymovský královský řád z r. 1548.....	20
3.4 Městská statuta Jáchymova z r. 1526.....	24
3.5 Osobnosti Jáchymova – Georgius Agricola, Lazar Ercker a Johannes Mathesius.....	27
4. Slavkovský les	
4.1 Horní Slavkov a jeho báňské řády z r. 1507, 1509, 1516.....	29
4.1.1 Městská statuta Horního Slavkova z r. 1610.....	34
4.2 Krásno.....	35
4.3 Čistá.....	38
4.4 Královský báňský řád cínových dolů pro Horní Slavkov, Krásno, Čistou a okolní revíry z r. 1548.....	42
4.5 Vývoj doplňků báňských předpisů do r. 1548.....	44
5. Hornické revíry 16. století v dnešním Karlovarském kraji	45
5.1 Horní Blatná.....	45
5.2 Boží Dar.....	48
5.3 Abertamy.....	49

5.4 Pernink.....	50
5.5 Hroznětín.....	50
5.6 Nejdek.....	50
5.7 Kraslice-Tisová.....	51
5.8 Oloví, Hřebečná, Krajková, Boučí.....	52
5.9 Potůčky.....	54
5.10 Jindřichovice, doly u Přebuzi.....	54
6. Hornická bratrstva, pokladny.....	56
7. Právní, sociální, společenské a ekonomické vztahy v 16. století.....	58
8. Závěr.....	61
9. Resumé.....	62

Seznam použité literatury a pramenů

Příloha č.1 **Krušnohorská havířská modlitba**

Příloha č.2 **Hornická terminologie**

Příloha č.3 **Důl Jeroným u Čisté**

1. Úvod

„Komoro rudná, chladné hory Krušné, vy hory Krušné s hvozdy smutných smrčín, jestřábí nebe, sídlo permoniků, vydejte z lůna krušce kovů kujných...“¹

Ladislav Stehlík

Narodila jsem se v Karlovarském kraji, oba rodiče pracují na zdejší šachtě, pradědeček byl kdysi horníkem, dědeček revírníkem, strýc štajgrem a příbuzné rody jsou sledovatelné do 18. století. Není divu, že mě romantika přírody a historie přivedla k zájmu o přírodní vědy, historii a právní vědu natolik, že jsem se práva rozhodla studovat a která se stanou mým povoláním.

Stále více lidí se cítí být okouzleno krásou krušnohorské krajiny. Někteří lidé se rozhodli zůstat natrvalo, jiní se sem pravidelně vracejí. Chtějí zde najít to, čeho se jim ve velkoměstech nedostává. Při setkání s krajinou si kladou otázky po původu mnoha zapomenutých, pověstmi a dohady opředených zákoutí.

Horníci, jejich cílevědomost, vytrvalost a odolnost, stejně tak vynalézavost, jejich adaptabilita a „umění přežít“ nebezpečnou práci ve mně vzbuzují oprávněný obdiv - utvrzují mě v názoru, že vědy o zemi slouží také k poznávání lidí.

Tuto práci jsem zpracovala historickými metodami – heuristikou (prameny), interpretací (výkladem) a syntézou (shrnutím).

Práce je rozdělena do několika částí, ve kterých jsem se postupně věnovala vývoji horního práva, historii horních měst Jáchymova a Horního Slavkova, vč. jejich horních řádů, hlavním událostem a osobnostem působících na území těchto měst. Dále jsem se snažila čtenáři přiblížit celkový pohled na horní právo Karlovarského kraje i s přilehlými vesničkami - Krásno, Horní Blatná, Boží Dar, Kraslice aj., ve kterých byly také vydávány horní řády a dobývány vzácné kovy.

Cílem mé práce bylo vyzdvihnoutí horního práva, zdůraznění, že má své nezastupitelné místo v právní teorii i praxi na teritoriu České republiky. Víím, že studium současného českého horního práva je do značné míry ztíženo výraznou absencí odborné literatury pojednávající o právních problémech v této vědní disciplíně. *„Lückenhaft sind aber alle Bergwerksacten in unserem Lande geworden durch den Vandalismus älterer und neuerer Zeit, den Religionskriege*

---

¹ ROJÍK, Petr. *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří*. Sokolov: Okresní muzeum a knihovna Sokolov, 2000. s.1.

und Andersen Begebenheiten herbei führten. Die Bergwerke wurden zeitweilig verlassen; die Bergbücher mitgenommen und nicht wieder zurückgebracht, durch Feuersbrünste verzehrt, oder sonst dem Verderben preisgegeben; Mance mögen auch noch unbekannt und ungeschätzt an Orten sich befinden, wo man sie wieder vermuthet noch zu finden weiss.“²

Písemné prameny to neměly v průběhu času vůbec lehké. Časté požáry, války a další pohromy v dějinách postupně ukrajovaly z nejstarších písemných dokladů.³

Za velmi záslužné je možno pokládat překlady a přepisy středověkých horních zákonů a báňských řádů. Další sporadické prameny je možno nalézt pouze jako články v odborných časopisech, které však pojednávají vždy o konkrétním, zpravidla úzkém problému z oblasti horního práva.

Znalost horního práva je nezbytná nejen pro právníky, ale i pro báňské inženýry a další manažery báňských podniků. U právníků, kteří se chtějí tomuto oboru věnovat, vyžaduje široké vědomosti z oblasti hornictví.

Pokud mluvím o báňském podnikání, musím zmínit, že do 16. století se dobývaly rudy stříbra a barevných kovů, od 17. století rudy železné a od 19. století uhlí.⁴

V mé práci bych se chtěla pokusit zodpovědět otázky pojmu, obsahu a pramenů horního práva na území Karlovarského kraje v 16 století.

Plzeň, březen 2013

.....

---

² Z německé knihy Kaspara Sternberga: *Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerke.*, Praha, Národní technické muzeum, 1980. s.3-4: „Všechny spisy o dolování v naší zemi mají značné mezery, které způsobil vandalismus starší a novější doby, náboženské války a jiné události. Doly byly čas od času opuštěny. Knihy o dolování byly odneseny a nikdy více nebyly vráceny, byly zničeny požáry nebo podlehly jiné zkáze. Mnoho z nich je pravděpodobně na takových místech, kde bychom je ani nehledali, ani nepředpokládali, že by se mohly vyskytnout, a jsou dosud neznámé a nedoceněné.“ (překlad převzat z: STERNBERG, Kašpar. *Nástin dějin českého hornictví.* Ostrava: MONTANEX, 2003. s. 33. ISBN 80-7225-093-0.)

³ BERAN, Pavel, MAJER, Jiří. JANGL, Ladislav. *1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese* Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 1996. s.1.

⁴ JANGL, Ladislav. *České horní právo V. Doplňkové báňskoprávní předpisy.* Kutná hora, 1980. s. 2.

2. Vývoj horního práva

Úvodem, pro přehlednost a srozumitelnost dalšího výkladu, uvedu na tomto místě dobu vlády jednotlivých českých králů v 16. století a vysvětlím pojem horní právo vč. dalších důležitých pojmů.

Tab. č.1 Období vlády českých králů v 16. století

Období vlády	Panovník
1471 - 1516	Vladislav II. Jagellonský
1516 - 1526	Ludvík I. Jagellonský
1526 - 1564	Ferdinand I.
1564 - 1576	Maxmilián II.
1576 - 1611	Rudolf II.

Zdroj: JISKRA, Jaroslav. *Těžba stříbrných rud v Jáchymově v 16. století.s. 12.*

S horním regálem českých panovníků, tedy s právem k těžbě drahých kovů, souviselo tzv. *Ius montanorum*, nebo-li horní právo. Obsahem byl **souhrn obecných pravidel chování upravujících vzájemné vztahy mezi králem, majiteli pozemků a horníky**. Z horního regálu jako výhradního práva panovníka na nerostné bohatství bylo odvozeno výhradní právo k udělování kutacích povolení.⁵

Za **horní právo** se často považují pouze ustanovení obsažená v nejznámějších báňských dokumentech, např. v jihlavském řádu, či *Ius regale montanorum*, v jáchymovských řádech aj.

Jedni považují horní právo za soubor předpisů, který upravuje těžební práva. Druzí myslí horním právem soubor předpisů, jímž je nutné se řídit při hornické činnosti jak na povrchu, tak i pod zemí. Jiní rozumí horním právem soubor právních norem, upravujících vyhledávání a těžbu nerostů, které patří státu a jsou pro společnost užitečné. Je také znám názor, že horní právo představuje vztah člověka a nerostné říše. Dalšími dokumenty, se kterými se můžeme setkat, jsou zvyklosti, které vycházely z nepotvrzených pravidel vznikajících živelně

⁵ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 140. ISBN 978-80-7380-257-8

v určitém místě, dále pak i sociální, pracovně-právní a mzdové předpisy, kupní smlouvy, různé soudní precedenty atd.

Horní zákony - základní dokumenty, kterými je státu vyhrazen horní regál a dokumenty, kterými jsou vyhlášovány základní zásady umožňující exploataci nerostného bohatství. Mezi ně patří např. *Ius regale montanorum* (části obsahu), narovnání o hory a kovy z let 1534 a 1575 atd.

Báňské řády - charakteristické pro období stavovské monarchie, kdy stavové měli a využili možnost vlastní legislativní činnosti. Představují v podstatě prováděcí předpisy k horním zákonům - doplněné předpisy provozními, mzdovými, procesně-právními atd.

Výsady - původně byly udělovány nositelům báňskoprávních funkcí za jejich vykonávání, později pak hlavně královským, ale i vrchnostenským horním městům. Někdy byly uděleny drobné pozemkové šlechtě, popř. některým velkým podnikatelům. Postupem doby však ztrácely na významu.

Frystuňky - výsady udělované nositelům báňských oprávnění, např. pozemkové vrchnosti, či některým velkým podnikatelům. Týkaly se exploatace ložisek drahých kovů. Šlo o částečné, nebo úplné prominutí desátku na předem stanovenou dobu 5, 10, 15 i více let. Do 16. století se často jednalo o zastřenou formu ústupků panovníka pozemkovým vrchnostem z řad stavů.⁶

Horní město - ve středověku se jednalo o město, jehož chod souvisel s těžbou nerostných surovin; vznikalo nejčastěji přímo v těžebním prostoru a řídilo se zvláštním horním zákoníkem. Horní města se dělila na královská a svobodná podle toho, ležela – li na pozemcích královských nebo králem mocí regálu zaujatých, na pozemcích stavovských nebo vrchnostenských. V prvním případě města zůstávala podřízena královské komoře a horním úřadům, na ní více či méně závislých (nejvyššímu mincmistru, nejvyššímu hejtmanu atd.); ve druhém případě horní úřady (horní hejtmanství atd.) měly povahu částečně královskou a částečně vrchnostenskou.

V narovnání o hory a kovy z r. 1575 se dělá rozdíl mezi vlastními královskými horními městy, které spravují královské horní úřady a druhými horními městy, v nichž platí jáchymovské horní právo a ustanovuje se, že sice každé horní město má mít své zvláštní horní úřady, avšak že nejvyšší mincmistr

---

⁶TOMÍČEK, Rudolf. *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*. Horní Slavkov, 2007. s.18-19. ISBN 978-80-254-0173-6.

společně s nejvyšším horním hejtmanem má mít: „*vrchní správu všech hor královských i svobodných, že má soudní moc v rozepřích kverků s vrchnostmi.*“⁷

Počátky horního práva je nutno hledat v obyčejovém právu. Jeho kořeny sahají až do období před Kristem, kdy si toto právo osvojili zejména Egypťané a Fénicičané, později i Řekové a Římané. Římané dali tomuto právu pevné zásady - ty se později promítly i do středověkého horního práva psaného.

Vznik a vývoj psaného horního práva je neoddělitelné od hornictví v užším slova smyslu, tj. od hlubinného dobývání užitkových nerostů. „*To, že české horní právo je prvním psaným právem svého druhu v celé Střední Evropě, že horní právo jihlavské a kutnohorské sloužilo za vzor právním řádům mnohých zemí Evropy, nelze odtrhnout od příčiny, respektive podnětu, kterým byla bohatá ložiska stříbrných rud v Čechách a jejich intenzivní dobývání.*“⁸

Počátky horního práva odvozujeme z potřeb regulace ochrany při hornických činnostech. Na jedné straně odráží způsob a průběh vedení báňského podnikání a provozu (zejména to, jak člověk využíval nerostné suroviny, které mu země poskytovala). Na straně druhé také odráží tvorbu podmínek pro takovou činnost, vztahy mezi účastníky báňského podnikání i provozu (do značné míry ukazuje ctnosti a nectnosti těch, kteří se na takové činnosti podíleli).⁹

Pro upřesnění dalšího výkladu je nutné zmínit, že prvním horním právem na našem území bylo právo jihlavské, kterému se také přezdívá právo české. Základy pro české horní právo je možné nalézt ve dvou samostatných pramenech - právu jihlavském a následně pak mladším právu kutnohorském. Roku 1249 došlo k potvrzení Listiny svobod a práv, jejíž hlavní podstatou byla mnohá právní ustanovení upravující dolování stříbrných rud v jihlavském revíru. Tato Listina svobod a práv je později označována jako *Jura montium et montanorum* - již určena pro všechny horníky v českém království.¹⁰

„Horní právo v celém svém historickém vývoji bylo a dosud je založeno na dvou základních principech – na horním regálu a na horní svobodě. Právní

⁷ Lecyklopaedia. *Horní město*. [online]. Dostupné z: <http://leccos.com/index.php/clanky/horni-mesto-1>.

⁸ MAKARIUS, Roman. *České horní právo, díl 1*. Ostrava: MONTANEX, 1999. s. 5. ISBN 80-7225-033-7.

⁹ JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie*. Praha: Národní technické muzeum, 2010. s. 127. ISBN 978-80-7037-200-5.

¹⁰ NELIBOVÁ, Hana. *Vývoj horního práva v 19. století*. Plzeň, 2012. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. Vedoucí práce Petra JÁNOŠÍKOVÁ.

*norma, která by tyto dva atributy postrádala, by nikdy nemohla být označována horním zákonem. Podstatou horního regálu je oddělení vyhrazených vzácných nerostů od vlastnictví k půdě. Vývoj horního regálu byl evoluční a vyvíjel se zřejmě již od 10. století z formy výsostného práva panovníka na naturální dávku, kterou platili těžaři regálnímu pánu – panovníku. Od 12. století se staly vyhrazené nerosty ius imperii a nesměly být bez souhlasu panovníka ani vyhledávány ani dobývány.*¹¹

Makarius, R. dále uvádí, že v době vydání Ius regale montanorum, tedy někdy na přelomu 13. a 14. století, se horní regál vztahoval pouze na těžbu zlata a stříbra. Mluvíme tedy o vyhrazených nerostech. Tento výčet tzv. vyhrazených nerostů rozšířil až Karel IV. roku 1356. Zlatou bulou tedy prohlásil za předmět horního regálu i železo, měď, cín, olovo a jiné kovy.¹²

Hutnictví i hornictví opatrovalo drahý kov pro rozvíjející se peněžní hospodaření a obecný kov pro městskou řemeslnou výrobu – to bylo důvodem snahy jak feudálů, tak i patricijů, kteří ovládali města, tj. zajistit si rozhodující vliv pro báňskou a hutní výrobu. Kdo v tom kterém období byl mocnější, zeměpán nebo feudál, činil si větší podíl na zisku, který plynul z dolování. Privilegované postavení vůči ostatním měšťanům a poddaným, tzv. **horní svobodu**, získávali pro svůj hospodářský význam jak podnikatelé, tak i dělníci.

Právo na **horní regál** se snažil zajistit si především zeměpán (jednalo se o právo na nerostné suroviny). Všechny kovy patřily k vyhrazeným nerostům, ale v praxi se k nim počítalo jen stříbro a zlato.

Horní regál se vyvíjel postupně; do 13. století vyplývalo z horního regálu jen právo krále na určité poplatky z výnosů těžby, zvané **urbura**. V nejstarším jihlavském právu (z poloviny 13. století), se nemluví o horním regálu, ale králi se vyhrazuje právo na část vyměřeného dolového pole, tzv. **královský lán**. Horní regál v pravém slova smyslu byl formulován až v královském právu horničném, vydaném králem Václavem II. kolem roku 1300. Podle tohoto řádu všechny doly patřily králi – pouze králi náleželo právo rozhodování o horních záležitostech, povolování oprávnění k dolování, čili udělování horních propůjček. Znamenalo to, že pozemkový majitel, na jehož pozemku se nacházelo ložisko, přesto neměl

¹¹ MAKARIUS, Roman. *České horní právo, díl 1*. Ostrava: MONTANEX, 1999, s. 22 - 23. ISBN 80-7225-033-7.

¹² MAKARIUS, Roman. *České horní právo, díl 1*. Ostrava: MONTANEX, 1999, s. 23. ISBN 80-7225-033-7.

na ložisko vlastnická práva. V krajním případě bylo umožněno vyvlastnění pozemků králem v případě, že nedojde shodě mezi panovníkem a pozemkovým vlastníkem. Z horního regálu vyplývala v neposlední řadě i pravomoc soudní a správní.

Tak jako se s postupem času měnil obsah horního regálu, měnily se i zásady horní svobody - největší byly ve 13. a 14. století a vztahovaly se jak na podnikatele, tak na havíře. Všichni, kteří podnikali a pracovali v hornictví, byli přímými poddanými krále - podléhali pravomoci horních soudů a úřadů, měli svobodný příchod i odchod z báňského revíru. Jak báňská města, tak báňští podnikatelé, byli dokonce osvobozeni od daní a dávek a mohli se svým majetkem volně nakládat.

Pozemkový majitel ovšem neměl jen práva. Měl i povinnosti – např. nesměl bránit horníkům a podnikatelům v dolování a byl povinen poskytnout jim pozemek na stavbu důlních objektů a povolit jim stavbu úpraven a hutí, pokud je nepostavil na svůj náklad. Toto byl přibližně stav našeho báňského podnikání v době od 13. do konce 14. století.¹³

---

¹³KOŘAN, Jan. *Přehledné dějiny Československého hornictví*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. s. 79-81.

2.1 Ius regale montanorum z r. 1300

„Jihlavští, kteří nechtěli vydati horníkům na Horách Kutných úplný přepis svého práva, takže se těmto horníkům pro neznámost platného práva mnohá bezpráví dala, označují se v zákoníku jakožto příčina vydání jeho.“¹⁴

Ius regale montanorum se stal velmi významným dokumentem, který se používal ještě počátkem 16. století v Jáchymově, a proto se je nezbytné se o něm v této práci blíže zmínit.

Ius regale montanorum neboli v českém znění „Právo královské horníkuov“ představovalo základní normu feudálního báňského práva v českých zemích – proslulý báňský zákoník Václava II. – nejstarší zákoník v dějinách českého práva psaný latinsky, zákoník dosud nedoceněného významu.

Velký rozmach hornictví, který propukl v našem státě již ve 13. století objevem nových ložisek drahých a barevných kovů, brzy vedl k výrazným změnám báňskoprávních poměrů. *„Hlubinné dolování si vyžádalo stále dokonalejší organizaci a správu, začaly se v něm vedle starých zvyklostí a tradic prosazovat v druhé polovině tohoto století větší měrou také první báňské řády, z nichž nejznámější byl jihlavský a havlíčkobrodský. Tyto normy, vydávané městy a z části i vrchnostmi se souhlasem panovníka, měly však regionálně a meritorně omezenou platnost, a tak bylo nutné rozvíjející se hornictví v českých zemích a zejména v Kutné Hoře usměrňovat a řídit podle jednotnějších báňskoprávních zásad – hlavním nástrojem se stalo Ius regale montanorum.“¹⁵*

Václav II. toužil dosáhnout jednotného postupu při vlastní správní činnosti a také při výkladu báňskoprávních zvyklostních norem, a tak si za tímto účelem nechal v rámci své panovnické pravomoci vypracovat horní zákoník, v němž dal *„hórníkóm svým všelikým milost svú a tato kněhy a v nich pravú práva horníkuov poznati pravdu“¹⁶*.

Zavázal tím horníky, báňské úředníky, urbureře, nákladníky a osoby zúčastněné v hornictví, jakož i všechen lid k dodržování nových zásad a předpisů, týkajících se dolování především ložisek drahých kovů a jeho organizace a správy

---

¹⁴ Ottův slovník naučný/*Horní právo* [online], s. 7. Dostupné z: [www: http://cs.wikisource.org](http://cs.wikisource.org)>.

¹⁵ BÍLEK, Jaroslav. České horní právo 2. Ius regale montanorum. 1978. s. 1.

¹⁶ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. s. 7. ISBN 978-80-7380-251-6.

ve všech českých zemích. Dlouho se mělo za to, že autorem zákoníku byl učený právník Gozzius ab Orvieto, kterého král r. 1294 povolal z Říma do Čech.^{17,18}

Gozzius vtiskl tomuto zákoníku osobitou římskoprávní formu a výraznou systematiku.¹⁹ Tento zákoník obsahuje čtyři knihy:

knih první - stanovuje práva a povinnosti všech osob potřebných na stříbrném dole. Jedná se o horního soudce včetně jeho povinností a pravomocí, prokurátory, přísežné, urbureře, hormistra, štajgéře, kováře, vyvolávače hodin, pacholky, rudokupce aj.

knih druhá - pojednává o nabývání, zachování a znovuzískání stříbrného dolu, o horním právu na panských pozemcích, o štolách aj.

knih třetí - o propůjčkách, o koupi a prodeji, o darech

knih čtvrtá - pojednává o soudním pořádku²⁰

Na obsahu řady kapitol se kromě Gozzia nepochybně podíleli i čelní představitelé urbérského úřadu a další odborníci. Vše bez větších pochybností řídil Václav II., který skvěle ovládal latinský jazyk.²¹ Originály báňskoprávních předpisů byly v nejstarší době psány v latinském jazyce (příkladem je *Ius regale montanorum*) a zčásti v německém jazyce, v 15. a výjimečně v 16. století většinou česky a od 17. století výhradně německé.²²

---

¹⁷ Ottův slovník naučný/*Horní právo* [online], s. 7. Dostupné z: [www: http://cs.wikisource.org](http://cs.wikisource.org).

¹⁸ „Na základě nových poznatků získaných rozbořem *Ius regale montanorum* (IRM), lze však dnes o této hypotéze vyslovit vážné pochybnosti. Mnohé výhody a předpisy IRM týkající se např. kovářů, propůjček aj. jsou totiž nesporným výsledkem dlouhodobých zkušeností, nabytých praxí přímo na daném úseku. Podle toho lze soudit, že se na jejich tvorbě podílel ještě kolektiv báňských odborníků. Konkrétní stylizace těchto zásad a ustanovení prozrazuje totiž hlubokou a zasvěcenou znalost nejen báňskoprávních, ale i báňskotechnických poměrů celého českého hornictví, kterou Gozzius nemohl načerpat ani za svého několikaletého pobytu v našich zemích. Je tedy nutno doznat, že materiální podklady, náměty a připomínky byly do textu IRM vtěleny za přímé asistence královských horních úředníků. Mnohé úvahy, pochvalná uznání i ostré výtky pocházejí podle své stylizace od samotného panovníka, který byl zřejmě nejen iniciátorem, ale i redaktorem celého IRM.“ (Bílek, 1978, s. 2).

¹⁹ S tímto ovšem nesouhlasí Ing. Rudolf Tomíček ve své knize *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*, s.11. Tvrdí, že se nejedná pouze o římské právo, protože bylo Gozziem recipováno až v části třetí a čtvrté.

Dle Jaroslava Bílka v knize *České horní právo*, s. 3 autor uvádí, že IRM sice vzniklo na zásadách římského práva, ale v žádném případě není jeho výhradní recepcí. Gozzius z římskoprávních zdrojů čerpal látku především pro část třetí a celou čtvrtou knihu IRM. (Bílek, 1978, s. 3).

²⁰ JISKRA, Jaroslav. *Odvodňování dolů dědičnými štolami s ohledem na horní práva na Sokolovsku i jinde*. Sokolov: Historia, 2. vydání, 1996. s. 8.

²¹ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. s.32. ISBN 978-80-7380-251-6.

²² JANGL, Ladislav. *České horní právo I*. Kutná hora. 1977. s. 2.

2.2 Zlatá bula Karla IV. z r. 1356

Za první psanou Ústavu Svaté říše římské se považuje Zlatá bula Karla IV. z roku 1356. 10. ledna tohoto roku ji přijal říšský sněm v Norimberku a zbytek článků pak 26. prosince říšský sněm v Metách. Vycházela z nezávislosti českého panovníka a ze suverenity českého státu. Potvrzovala českému králi tzv. regály – výsadní práva panovníka přinášející mu majetkový prospěch, např. horní regál.²³

Tento zákon byl sice vyhlášen pro německou říši, ale s úmyslem ho uplatnit i v Království českém. Karel IV. se pokoušel omezit nároky šlechty (která předtím odmítla jeho zákoník *Majestas Carolina*), a tak prosazení zlaté buly nebylo vůbec snadné. Cílem zlaté buly bylo dát říši psanou ústavu, odstranit neshody při volbě římského krále a v neposlední řadě upevnit postavení římského krále a císaře. Podle Jangla, L. tento zákon stanovil mnoho práv šalamounským způsobem, která byla sice na oko upevněná, ale často s odvoláním na dodržování dosavadních zvyklostí – a to se týkalo i horního regálu.²⁴

Pasáž o hornictví v překladu zní: „Touto konstitucí navěky platnou ustanovujeme a z jisté vědomosti vyhlášíme, že naši nástupci, čeští králové i všichni kurfiřti, církevní i svěští, kteříkoli budou, všechny zlaté a stříbrné jámy a doly cínové, měděné, železné, olověné a jakéhokoli jiného kovu, i soli, jak nalezené, tak i v budoucnu objevené v kterékoli době, v řečeném království a zemích a příslušenství témuž království podřízených, rovněž výše uvedená knížata ve svých knížectvích, zemích, panstvích a příslušenstvích mohou podle práva držet a zákonně vlastnit, se všemi právy, vůbec ničeho nevyjímaje...“.

Z tohoto znění vychází absolutní nárok panovníků na urburní příjmy nejen z rud drahých kovů, ale i ze všech ostatních. Výsledkem tohoto ustanovení bylo omezení nároků šlechty a z toho vycházející zvýšení panovníkových příjmů. Podle dříve vydaného *Ius regale montanorum* patřila třetina urbury z drahých kovů pozemkovým vrchnostem a o jiných nerostných surovinách se nejednalo, jelikož ty měli stavové už dávno pevně v rukou, a tak bylo „*toto ustanovení Zlaté buly jen prázdnou proklamací bez jakéhokoli účinku.*“²⁵

²³ ADAMOVIČ, Karolína, SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích I*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2000. s. 68. ISBN 80-7082-674-6.

²⁴ JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie*. Praha: Národní technické muzeum, 2010. s. 167 – 168. ISBN 978-80-7037-200-5.

²⁵ JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie*. Praha: Národní technické muzeum, 2010. ISBN 978-80-7037-200-5.

2.3 Annaberský řád z r. 1509

Na přelomu 15. a 16. století se výrazně zvýšila poptávka po obecných i drahých kovech, která souvisela s rozvojem výroby a směny zboží. O naše báňské podnikání se začaly zajímat pozemkové vrchnosti (Pluhové, Šlikové, Rožmberkové, ale i panovník). Ovšem jako bánští podnikatelé se u nás uplatnili především těžaři ze sousedních německých zemí, kteří sem přinášeli své horní právo a zvyklosti.²⁶

V r. 1509 vychází Annaberský řád, který je považován a všeobecně přijímán jako nejvhodnější předloha pro později zaváděné nové báňské řády. Vycházel vstříc těžařům zjednodušením a usnadněním účasti na dolování i pro vzdálené těžaře a jeho provozní předpisy vycházely z potřeb málo hlubokých a rozsáhlých dolů, kterých byla na nových revírech drtivá většina.²⁷ Principy obsažené v tomto řádu přinášejí němečtí bánští podnikatelé na území, kde byl pánem český panovník.²⁸

Annaberský horní řád, který byl vydán vévodou Jiřím Vousatým v Annabergu v podstatě shrnul zásady dřívějších saských horních řádů vydaných po roce 1466 – přesahovaly platnost v nově otvíraných důlních revírech a byly uznávány i v ostatních horních oblastech Krušných hor. Vrchní horní soud ve Freibergu r. 1511 uvedený horní řád uznal za platný pro všechny rudné revíry v Sasku a je považován za nejdůležitější právní dokument pro vývoj saského hornictví.²⁹

Annaberský řád pro stříbrné doly z r. 1509 byl doslovně nebo s menšími obměnami u nás převzat roku 1515 Petrem z Rožmberka pro Krumlov, roku 1516 Janem Pluhem z Rabštejna pro Horní Slavkov a roku 1518 Štěpánem Šlikem pro Jáchymov. Hlavně v Jáchymově se brzy ukázalo, že ustanovení Annaberského řádu na všechny případy nestačí a tak se postupně reformoval.³⁰

---

²⁶ JANGL, Ladislav. *Staré hornické a hutnické míry a váhy*. 1. vyd. Sokolov: Krajské muzeum Sokolov, 2006. s. 50. ISBN 80-86630-10-2.

²⁷ JANGL, Ladislav. *České báňské řády*. Kutná hora: 1979, s. 2.

²⁸ SULDOVSKÝ, Josef, HORÁK, Vladimír. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví*. Ústí nad Labem, 2009. s. 27. ISBN 978-80-254-4701-7.

²⁹ MIKLAS, Milan. *Právní postavení hornictví* [online]. Infogram: ©2012. Dostupné z: <http://www.modriandele.estranky.cz/clanky/pravni-postaveni-hornictvi>.

³⁰ KAFKA, Jan, ed. a kol. *Rudné a uranové hornictví České republiky*. Ostrava: Anagram, 2003. 50 s. ISBN 80-86331-67-7.

2.4 Narovnání o hory a kovy z r. 1534 a z r. 1575

V průběhu 16. století zaznamenal báňskoprávní systém podstatné změny, které nejdříve vyvolala smlouva se stavy, uzavřená 30. března 1534 Ferdinandem I., a potom tzv. narovnání, sjednané Maxmiliánem II. se stavy 27. září 1575. Podle těchto dohod došlo na straně jedné k úpravě vzájemných vztahů mezi královskou mocí a šlechtou, na straně druhé mezi královskou mocí a podnikatelskými složkami. Panovník byl přinucen vzdát se svého dřívějšího postavení ve prospěch stavů, a také výhodami povzbudit těžaře k jejich podnikatelské aktivitě.³¹

První narovnání o hory a kovy z r. 1534 upravovalo především omezení urbury (důchodu), který pobíral panovník za umožnění těžby. Do vydání narovnání měl nárok na každý osmý koš vytěžené rudy a po vydání jen na každý desátý koš. Důsledněji se začalo dbát na to, aby byly drahé kovy prodávány za výkupní cenu do královských hutí, což bylo právo vycházející z horního regálu, které před tím ale nebylo vymáháno (v pozdějších kapitolách se dozvíme, že k nezákonnému obchodu docházelo hlavně ve šlikovských stříbrných dolech). Smlouva se později stala součástí Vladislavského zřízení zemského a poté i Obnoveného zřízení zemského.³²

Král si vyhradit regál na drahé kovy (zlato, stříbro) a právo razit mince. Šlechtě a Pražanům ponechal právo na polovinu desátku a tzv. obecné kovy; o uhlí nebyla zmínka. Mincmistři a jiní vyšší mincovní úředníci byli prohlášeni za královské úředníky, nižší byli dosazeni vrchností.³³

---

³¹ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. s. 71. ISBN 978-80-7380-251-6.

³² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. Praha: Linde, 1999, s. 88.

³³ *Horní řády* [online]. Dostupné z: <http://www.jachymov-joachimstal.cz/kniha/jsem-hornik/11.pdf>.

Tab. č.2: Přehled sboru nejvyšších zemských úředníků v letech 1526-1620

Funkce	Náplň činnosti
nejvyšší purkrabí (hlava stavovské obce)	vedení purkrabského soudu v záležitostech dlužních úpisů
nejvyšší hofmistr	vedení komorního soudu
nejvyšší maršálek	jurisdikce v oblasti šlechtické cti
nejvyšší komorník	pečoval o finance
zemský sudí	vedení zemského soudu
dvorský sudí	vedení dvorského soudu

Zdroj: KAŠPAR, Pavel, HORÁK, Vladimír. *Schlickové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. s. 12.

Jak jsem již uvedla, v roce 1534 se Ferdinand I. rozhodl radikálně vyřešit neurovnané poměry mezi panovníkem, horními městy a pozemkovými vrchnostmi. Tak vzniklo „**narovnání o hory a kovy**“, které tvořilo 12 článků. Stavové měli právo na tzv. nižší kovy (měď, cín, železo, olovo a rtuť), s právem urbury. Její výše vzrostla o polovinu z panovníkovy urburní dávky (1/2 z 1/10 hrubého výtěžku). Stavům zůstal zachován celý desátek z výtěžků těžby barevných kovů a železa. **Stavovský horní regál** tak vznikl tímto ustanovením. Královský horní regál byl odlišně upravený pro doly nové a staré. Mincovní regál zůstal výhradně královský.

Horní orgány se dělily na **orgány ústřední** (mincmistr a mincovní úředníci) podřízené králi, **orgány společné pro krále i vrchnost** (desátník a přepalovač) a **ostatní orgány** (rychtář a přísežní), kteří byli podřízeni pouze vrchnosti. Výkon dozoru nad všemi doly příslušel králi, a to prostřednictvím nejvyššího mincmistra. Tato smlouva měla platnost pouze pro Čechy - báňské poměry na Moravě upravil Ferdinand I. teprve v roce 1562 tak, že u všech dolů upustil na dobu 6 let od vybírání urbury s uplatněním zásad jáchymovského horního řádu.

K dalšímu okleštění královského horního regálu ve prospěch měst a pozemkové vrchnosti došlo v roce 1575 „novým narovnáním o hory a kovy“, které tvořilo 40 článků. To sice kompromis z r. 1534 sice zůstal v platnosti, avšak došlo k opětovnému snížení královského regálu a zvýšení výkupní ceny stříbra dodávaného do královských mincoven. „*Narovnání z r. 1575 ještě více rozšířilo práva stavů jak v oblasti hornických svobod, tak i v oblasti*

urburních dávek, kdy stavům náležela celá urbura z nižších kovů (cín, měď, rtuť, olovo, železo, vitriol, síra, kamenec). Z minerálů a z královské urbury stavům náležely 3/4, přičemž králi náležela pouze 1/4 po dobu 25 let. Poté se měla královská urbura opět zvýšit na 1/2. Starým hornickým městům Kutné Hoře, Knínu, Jilovému a Kašperským Horám byly výslovně potvrzeny původní hornické svobody a privilegia.

Obě dohody, smlouva z r. 1534 a narovnání z r. 1575, které rovněž podstatně zasáhlo do báňskoprávní struktury českých zemí, částečně omezily a částečně zrušily platnost některých ustanovení první a druhé knihy Horního zákoníku krále Václava II. týkajících se urburních dávek podílů, povinností pozemkových vrchností a působnosti horních soudů. Přirozenou cestou vedly ke zmenšování významu Horního zákoníku.³⁴

---

³⁴ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. s. 71-73. ISBN 978-80-7380-251-6.

3. Jáchymov

3.1 Historie

„Jáchymov – zřejmě nejnešťastnější české město. Příběh vzestupů, slávy, pýchy a bohatství následovaný vždy propadnutím do zapomnění a chudoby. Války, vojska švédská, císařská a pruská měly jedno společné: drancování, vypalování a zabíjení. Hlad následovaný morem. Zemětřesení a záplavy. Průvaly podzemních termálních vod a zatápění dolů. Vytěžená zásoba stříbra a ztráta zájmu. Vytěžení zásob uranové rudy a ztráta zájmu – příliš mnoho událostí na jedno malé horské město.“³⁵

V minulosti zůstávaly Krušné hory dlouho mimo zájem obyvatel k trvalému usazení. Bylo to způsobeno tím, že Krušné hory byly pokryty mokřinami, rašeliništi a panovaly zde nepříznivé klimatické podmínky s dlouhými zimami. Kolonizace se začala projevovat až mezi 13. a 14. stoletím. Tehdy patřilo toto území pánům Rýzemburkům z Oseku. Zlom nastal v 15. století – projevil se výrazný nedostatek drahých kovů a rostlo úsilí o jejich získání. Vlivem tohoto zájmu se začalo pronikat do nepřístupných Krušných hor. Není pochyb o tom, že zájem projeví i průzkumníci z nedalekého Horního Slavkova a Krásna, kde se již od 15. století dobývala cínová ruda. I majitelé ostrovského panství, Šlikové, měli z Kraslic zkušenosti s dolováním. Nemůžeme ale vyloučit, že se zde dolovalo již o jedno století dříve, jelikož v r. 1350 dostali mniši tepelského kláštera od Karla IV. povolení, že na svých pozemcích mohou dolovat.

Protože se nám nedochoval dostatek písemných pramenů, nemůžeme přesně určit, kdy došlo k objevení a k prvním hornickým pracím. Podle svědectví Mathesia to však bylo nejpozději na počátku 16. století, jelikož na dnešním území Karlovarského kraje razili v r. 1512 štolu dva horníci. Jestliže razili štolu již v tomto roce, dá se odůvodněně předpokládat, že již dříve se v tomto prostoru musely objevovat i jiné dobývky. Dolování těchto dvou horníků nemělo dlouhého trvání, protože neměli dostatek prostředků na další nákladné ražení štoly, tak práci zastavili a štolu zakryli. O tom se dozvěděl podnikavý Kašpar Šlik a tím mohl začít rozmach hornictví, ve kterém pokračovali i jeho potomci.³⁶

---

³⁵ SULDOVSKÝ, Josef, HORÁK, Vladimír. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví*. Ústí nad Labem, 2009. s. 5. ISBN 978-80-254-4701-7.

³⁶ KUBÁTOVÁ, Ludmila, FILIP, Václav, BOK, Václav. *Statuta horního města Jáchymova z roku 1526*. Praha: Vydavatelství Ministerstva vnitra, 2012. s 5-8. ISBN 978-80-86466-24-8.

Hrabě Štěpán Šlik ustavil první těžařstvo, které tvořili bohatí annaberští těžaři. Od jihoněmeckých obchodních domů opatřil potřebný kapitál a začal s velkorysou exploatací nesmírně bohatého ložiska. Téměř přes noc vyrostla nová obec Jáchymov. „Ins Thal, ins Thal, mit Mutter, mit all“, bylo heslem, které přivádělo do Jáchymova proudy havířů a podnikatelů. Jáchymov se rozrostl tempem na svou dobu nevídaným.³⁷

Tab. č.3: Založení hornických měst v české části Krušných hor

Datum	Město
1510	Měděnec
1516	Jáchymov
1520	Loučná
1528	Hora Sv. Kateřiny
1528	Abertamy
1532	Pernink a Horní Blatná
1533	Boží Dar
Před 1546	Suniperk (Výsluní)
Před 1561	Hora Sv. Šebestiána
1561	Oloví

Zdroj: KAŠPAR, Pavel, HORÁK, Vladimír. *Schlickové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. s. 15.

Obr.č.1: Údajně jáchymovské stříbro z oltáře Milostné kaple na Chlumu sv. Maří.

Zdroj: Z archívu Dr. Rojíka, Petra.³⁸

Celou historii hornictví v Jáchymově doprovázela jedna z nejhorších nemocí, tzv. horní nemoc.³⁹ Příčinou této zhoubné nemoci byla vlhkost, prach a velmi špatné větrání v šachtách. Musely být zřizovány lékárny, domy a nemocnice pro lidi neschopné práce. V r. 1525 vypuklo v Jáchymově velké povstání, které vyvolaly nepravosti páchané na hornících. Město bohatlo, horníci ale ne. A tak se shromáždili na náměstí, násilím vnikli do radnice a do domu horního hejtmána (vnikli i do zámku hraběte Šlika) a zničili všechna privilegia a spisy. „Veliké bylo krveprolití a veliké bylo pronásledování horního i selského

³⁷ KOŘAN, Jan. *Přehled vývoje těžby nerostných surovin v Československu*. Geologický průzkum, 1968, č.35, s. 224-225.

³⁸ Dle Dr. Rojíka do této chvíle nikým nepublikovaný snímek.

³⁹ Pravděpodobně se jednalo o rakovinu plic.

*lidu. Poměry však vcelku napraveny nebyly.*⁴⁰ V tomto roce jáchymovští horníci vnesli k vrchnosti žalobu v 35 člancích. O této žalobě rozhodovalo 8 smírčích soudců z Freibergu a Annabergu.⁴¹ Nesváry mezi Jáchymovem a Šliky trvaly až do r. 1549, kdy agendu převzala císařská horní komise.⁴²

---

⁴⁰ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. Plzeň: Krajské nakl., 1962. s. 69.

⁴¹ WERNER, Elvira, ed. a kol. *Jáchymov v době Georgia Agricoly*. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1994. s. 66.

⁴² SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. Plzeň: Krajské nakl., 1962. s. 68-69.

3.2 Jáchymovský báňský řád z r. 1518, 1528 a 1541

„Pro 15. a 16. století je v Čechách charakteristický úpadek centrální panovnické moci ve prospěch měst a pozemkových vlastníků, pro které mělo být udělování svobod, výsad a fristuňků pobídkou k intenzivnějšímu báňskému podnikání. V době, kdy v oselském pásmu kutnohorské lokality živořily poslední šachty, otevírá se u krušnohorské osady Konradsgrünu nové veliké bohatství v podobě stříbrných rudných žil. Podnikavý šlechtic hrabě Štěpán Šlik ve velmi krátké době buduje z této obce nové město – Jáchymov a v jeho okolí hustou síť šachet a štol, které otevřely hlubinné bohatství loketského kraje. Opíraje se o všeobecnou horní svobodu, kterou rodu Šliků údajně udělil král Vladislav, vydává hrabě Šlik v r. 1518 **horní řád**, který ve 106 člancích zpracoval Jindřich z Könnertzu. Předlohou pro tuto normu mu byl pokrokový horní řád saského města Annabergu (viz. kap. 2.2). Vyhlášením tohoto řádu Šlikové prakticky popřeli existenci královského regálu, a to nejenom horního, ale i mincovního. I přes tento hrubý zásah do práva panovníka král Ludvík v r. 1520 tento horní řád společně s právem výkupu stříbra a ražení mincí potvrdil - Jáchymov povýšil na královské horní město.

Král Ludvík brzy pochopil, že podcenil rozsah rudného bohatství Jáchymova a jeho význam pro českého panovníka. Radikálněji postupoval jeho nástupce Ferdinand I., který na sněmu v roce 1527 uplatnil královský nárok na horní i mincovní regál. **Ve smlouvě, kterou byli Šlikové r. 1528 nuceni s králem uzavřít, uhájili pouhý desátek z hor při současné ztrátě práva na odběr stříbra i ražbu mince.** Tímto krokem však iniciativa Ferdinanda I. nekončí. Neurovnané poměry mezi panovníkem, horními městy a pozemkovou vrchností se rozhodl radikálně řešit smlouvou se stavy, kterou uzavřel v r. 1534.“⁴³ Jedná se narovnání o hory a kovy, kterému jsem věnovala část 1.2.

Považuji ještě za nutné zmínit, že si Šlikové zřídili vlastní **mincovnu**, kde začali razit ze zdejšího ryzího stříbra novou těžkou minci, tzv. tolar. Tolary získaly ohromnou oblibu nejen v Čechách, ale i daleko za hranicemi. Dokonce pronikly až do dálného zámoří. Americké dolary svůj název odvozují od tehdejších jáchymovských tolarů.⁴⁴

⁴³ MAKARIUS, Roman. České horní právo, díl 1. Ostrava: MONTANEX, 1999, s. 8. ISBN 80-7225-033-7.

⁴⁴ GROSS, Alexander. Dějiny Karlovarského kraje. 1. díl. Plzeň: Záp. tiskárny, n.p., 1954 s. 90.

Obr.č.2: Jáchymovský tolar

Obr.č.3: Portrét Štěpána Šlika

Zdroj:[online]. Dostup. z:<http://www.google.cz> Zdroj:[online]. Dostup. z:<http://www.google.cz>

Majitelé loketského panství, kteří byli povzbuzeni narovnáním o hory a kovy, vydali v r. **1541**, bez krále souhlasu, nový horní řád Jáchymovský. Tím si podřídili jak správu hor, tak i Jáchymovský horní soud. Trvající spor, který mezi nimi přetrvával byl předmětem řízení před zemským soudem, na kterém Štěpán Šlik krále urazil. Následně byl uvězněn; propuštěn byl teprve až na základě prohlášení, kterým panovníkovi postoupil hory a kovy a to se všemi právy včetně desátku. V roce 1547 jáchymovské doly definitivně připadly královské koruně.⁴⁵

Těmito řády ovšem nekončí vydávání horních předpisů, je to jen jedna z posledních počinů rodu Šliků. O další vydání horních předpisů se postaral Ferdinand I., o kterém budu psát v dalších kapitolách.

Obr. č.4: Rodový znak Šliků

Zdroj: Rodový znak Šliků [online]. Dostupné z: <http://www.google.cz/>

⁴⁵ MAKARIUS, Roman. *České horní právo, díl 1*. Ostrava: MONTANEX, 1999. s.9. ISBN 80- 7225-033-7.

3.3 Jáchymovský královský řád z r. 1548

Jáchymovský řád z r. 1548 patří k základním souborům právních předpisů, které vznikly z potřeby praktického řešení nejrůznějších sporných otázek na jednom z našich největších důlních revírů. Sloužily pak praxi horních soudů a orgánů báňské správy i na řadě dalších revírů po řadu staletí. Jako kdysi od 13. a od začátku 14. do 16. století působila jihlavská a kutnohorská praxe prostřednictvím jihlavských řádů a především prostřednictvím *Ius regale montanorum*, tak uprostřed 16. století bohatý právní život v Jáchymově vedl ke vzniku královského báňského řádu z r. 1548, který spolu se soupisem hornických zvyklostí (**Appendixu**) ovlivňoval až do poloviny 19. století právní praxi v širokém okolí. Jáchymovský báňský řád měl své kořeny v bohaté právní praxi české i saské. Bylo to nejen vlivem vyspělosti jejich báňské techniky a výroby, nýbrž i vlivem měnících se výrobních vztahů, které se zde koncem 15. a začátkem 16. století začínaly výrazně prosazovat.⁴⁶

Jak jsem již výše uvedla, součástí Jáchymovského královského báňského řádu z r. 1548 je i tzv. Appendix, neboli hornické zvyklosti, a který je součástí horního práva. Appendix pojednává např. o tom, jak má štolník udržovat svou štolu, jak vysoko má být placeno užívání stok, jak má perkmistr postupovat, kdy může štolník odehnat těžaře od jejich čelby aj.

V Jáchymově vládly od poloviny 16. století nepokoje, nepořádky, nedodržování zákonů, okrádání krále a mnoho dalších jiných nepřístojností. Obzvláště náboženské rozbroje byly způsobeny tím, že protestantské Sasko leželo na hranici s Jáchymovem a to značně znepřátelilo horníky a často i celé rodiny, příkladem toho byla i rodina Šliků. To ale nebylo jediné. Také zde přetrvával spor mezi městem a havířským obyvatelstvem. Jak horníci, tak i horní města měla svá udělená privilegia. Zájmy ovšem měli naprosto odlišné. Horníci byli svobodní lidé podléhající králi (ovšem bydleli v horním městě a měli se podřizovat městským předpisům platících pro měšťany) a to bylo kamenem úrazu. Jelikož do Prahy neustále docházely stížnosti a udání, tak nejlepším řešením bylo vyslat komisi k prošetření všeho důležitého. Komise se střídaly, vypracovávaly instrukce a zprávy, ale nikdo nebyl potrestán. A tak se obcházely zákony a množily se

---

⁴⁶ JANGL, Ladislav. *Jáchymovský královský báňský řád z roku 1548*. s. 1.

nepokoje. V neposlední řadě přetrvávaly spory o desátek mezi Šliky a úřadem výběrčího desátků.⁴⁷

Ferdinand I. v r. 1548 vydal pro Jáchymov nový královský horní řád, který vychází ze systematiky Ius regale montanorum z r. 1300. Tento horní řád výslovně vyhlašuje horní i mincovní regál jako výsostné právo panovníka, který je také pozemkovým vlastníkem a do jehož mincoven musí být pod dozorem královského úředníka odevzdán veškerý stříbrný výtěžek hor.

„Obecně lze říci, že jáchymovský horní řád byl na svoji dobu velmi pokrokovou a dokonalou právní normou, která odpovídala hospodářským poměrům i zájmům báňských podnikatelů své doby. Dvě stě let, o které byl tento saský zákoník mladší, než kodex Václava II., je na jeho obsahu víc než patrné. Horní řád Jáchymova však nelze pokládat za přepis saského řádu a ani za jeho jediný pramen. Jednotlivá ustanovení převzatá z Annaberského zákoníku byla citlivě přizpůsobena českým poměrům a v mnohých případech použil zákonodárce předpisy horního práva českého. Tento řád, mnohdy označovaný jako horní právo německé, ochotně přijímala další česká horní města, jako Příbram, Jílové, Rudolfov a další. Přijetím a rozšířením jáchymovských horních řádů, při současném setrvání některých královských i stavovských hor na právu jihlavsko-kutnohorském, vznikl v českém horním právu dualismus, ve kterém si však převahu vynutilo novější právo jáchymovské.“⁴⁸

Zmíněný Jáchymovský horní řád z r. 1548 měl působnost pouze pro Jáchymov, Boží Dar, Horní Blatnou, Abertamy a Písečnici. V této podobě nám sloužil až do roku 1854, kdy byl vydán první sjednocený obecný horní zákon. Už v 16. století se projevovala snaha o sjednocení báňských řádů s platností pro celé české království. Trvalo ale ještě dlouhých 300 let, než byly realizovány.⁴⁹

Pro zajímavost bych ráda uvedla komparaci úvodní části dvou jáchymovských řádů, konkrétně řádu vydaného Šliky z r. 1541 a nového královského horního řádu vydaného Ferdinandem I. z r. 1548:

---

⁴⁷ JISKRA, Jaroslav. Odvodňování dolů dědičnými štolami s ohledem na horní práva na Sokolovsku i jinde. Sokolov: Historia, 2. vydání, 1996. s. 13-16.

⁴⁸ MAKARIUS, Roman. *České horní právo, díl I.* Ostrava: MONTANEX, 1999. s. 9-11. ISBN 80-7225-033-7.

⁴⁹ JISKRA, Jaroslav. *Odvodňování dolů dědičnými štolami s ohledem na horní práva na Sokolovsku i jinde.* Sokolov: Historia, 2. vydání, 1996. s. 12.

„1541 My Jeroným a Vavřinec Šlikové, bratři hrabata atd. za sebe a urozené naše mladé příbuzné, syny hraběte Štěpána a hraběte Jindřicha, naše a jejich dědice, vyznáváme a dáváme veřejně na vědomost, ačkoli urozený hrabě Štěpán Šlik, atd. náš přátelský milý bratr, jemuž buď Bůh milostiv, k pozdvižení svého a našeho důlního revíru v Jáchymově, z dobrou rozvážnou radou přijal a nechal vytisknout horní řád, jak by se mělo zde ve všem jednat, tedy se přece během doby událo a přihodilo tolik, co si vynutilo učinit v něm všelijakou změnu a proto také vylepšení. Protože my pak, kteří vládeme z milosti boží, uznáváme, že jsme povinni a také jsme nakloněni podporovat celý revír nám, našim příbuzným, také všem cizím i domácím horníkům ke zdatu, rozkvětu a blahobytu, což pak podle našeho mínění vyplývá z dobrých řádů a zákonů, tedy jsme tento starý báňský řád včetně článků, které k němu byly přiřčeny, s pilí prozkoumali a kde to vyžadovala potřeba a okolnosti jsme jej pozměnili, přidali a ubrali, zlepšili a zvláště do příhodnější formy upravili a také, aby se s ním mnozí seznámili, nechali jsme jej vytisknout. Ustanovujeme, chceme, a nařizujeme a to, při vystřihání se naší nemilosti a také trestů v něm uvedených vyplývajících z práva (které si také podle závažnosti přestoupení vyhrazujeme zmírňovat a zvyšovat), aby každý, ať cizinec či domácí, který doluje zde a na připojených pohořích, tento náš zlepšený řád nadále ve všem a v každém článku, bodu a kusu v něm vtělených neporušitelně dodržoval. Co nyní tím řádem bylo změněno, zlepšeno, přidáno nebo ubráno, to má být nadále v příslušných záležitostech dodržováno tak, jak je to nyní nařízeno. Co však nebylo změněno, také případy, které zde nejsou obsaženy (všechny případy postihnout je nemožné), ty mají být rozsuzovány podle našich předešlých řádů, starých ctěných a vážených horních práv, obyčejů a zvyklostí.“ Dáno zde v Jáchymově, v pondělí po apoštolovi Matoušovi, dne 26. září léta páně 1541.

„My Ferdinand z boží milosti římský král, vždy rozmnožitel Říše, král německý, uherský a český, dalmatský a chorvatský, infant španělský, arcivévoda rakouský, vévoda burgundský, lucemburský a slezský, markrabě moravský a lužický, hrabě tyrolský atd. veřejně vyhlášíme za sebe, své dědice a příští české krále a dáváme na vědomí každému. Protože užitek a prospěch náš i celého revíru Jáchymově, včetně ostatních k němu připojených a příslušejících revírů vyžaduje nechat poříditi a tiskem vydat obecný stálý horní řád, jak se zde má ve všem jednat, považovali jsme za nutné z dobrou rozvážnou radou sepsat a nechat tiskem vydat následující horní řád k užitku nám i celému revíru.

A nařizujeme tedy pod hrozbou naší nemilosti i pod tresty v něm uvedenými i pod jinými tresty podle práva, že každý, ať je cizí nebo domácí, který doluje zde v Jáchymově nebo na jiných připojených revírech, je povinen napříště bez porušení dodržovat tento náš řád ve všech člancích, bodech a kusech v něm vtělených. Vyhrazuje sobě i za sebe svým dědicům a nástupcům právo tento řád, kdyby to bylo vhodné, vylepšovat, měnit, omezovat, rozšiřovat a příhodným i užitečným způsobem upravovat, zcela nebo z části zrušit a ustanovit jiný, podle něhož se má každý řídit.“ Dáno na našem královském zámku pražském, prvního dne ledna, po narození pána našeho Krista na začátku roku 1548.⁵⁰

Tento báňský řád je kvůli vhodné úpravě rozdělen do pěti hlavních dílů.

První díl jedná o povinnostech úředníků a zaměstnanců, a čeho se má jeden každý zvlášť držet.

Druhý díl jedná o dolech a k nim příslušných věcech, také o štolách, jejich právu a jak ho dosahují.

Třetí díl jedná o hutí a o tom, co je s ní spojeno.

Čtvrtý díl řeší proces a způsob, jak se má napříště postupovat ve sporných báňských náležitostech po dobrém i před právem.

Pátý díl navrhuje, jak se má postupovat v úředních záležitostech, žalobách a při pomoci mimo právní řízení před perkmistrem. Na konci jsou uvedeny přísahy úředníků.

Pro zavedení pořádku k podporování obecného užitku, k potlačování bezpráví a poskytování ochrany, míru, práva a spravedlnosti byly doly opatřeny následujícími úředníky: hejtman (1), perkmistr (1), přísední (10), výběrčí desátků (1), rozdělovač (1), horní písař (1), kontrolaři (2), kontrolní horní písař (1) a další.

Tito vyjmenovaní a další např. důlní měřiči, měli vůči králi povinnost přísahy. Nesměli bez dovolení odcestovat, měli se chovat řádně a počestně, měli být skromní a spokojit se vyplacenou svou mzdou a nad ni nikoho neobtěžovat. Je úsměvné, že zvláště dělníci, především v pracovních dnech se měli vyhýbat přílišného chození na svatby a přílišného hýření.⁵¹

⁵⁰ JANGL, Ladislav. Jáchymovský královský báňský řád z roku 1548. s. 9-10.

⁵¹ JISKRA, Jaroslav. *Odvodňování dolů dědičnými štolami s ohledem na horní práva na Sokolovsku i jinde*. Sokolov: Historia, 2. vydání, 1996. s. 12-13.

3.4 Městská statuta Jáchymova z r.1526

Pro lepší pochopení každodenního života obyvatel města Jáchymova považují za nutné zde uvést rukopis městských statut Jáchymova z r.1526.

Již brzy po vzniku osady u bohatých stříbrných dolů v r. 1516, když během půl roku vzrostl počet obyvatel z několika osob na tisíc a v dalších letech rostl po tisících, bylo třeba upravit vzájemné soužití.⁵²

Tab.č.4 Počet obyvatel Jáchymova v 16. století

Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel
1516	1 050	1526	14072
1517	2 170	1527	15100
1518	3 094	1528	15850
1519	3 800	1529	16500
1520	4 963	1530	17000
1521	5 790	1531	17490
1522	7 574	1532	17789
1523	9 100	1533	18200 - vrchol
1524	11 341	1601	2177
1525	13411		

Zdroj: JISKRA, Jaroslav. *Těžba stříbrných rud v Jáchymově v 16. století*. Plzeň: G2 studio s.r.o. 2008. s. 31.

V době svého vrcholu v r. 1534 představoval Jáchymov s 18 200 obyvateli druhé nejlidnatější město Království českého po Praze s 50 000 obyvateli. Plzeň měla v té době 3000 obyvatel a Karlovy Vary 600 obyvatel.⁵³

Když bylo sídliště 6. ledna 1520 povýšeno na město a majitelům panství Šlikům uděleno právo jmenovat a potvrzovat městské představitele volené na jeden rok, byla nutnost stanovit přesně činnost jednotlivých členů reprezentace města, aby byla zajištěna plynulost úřadování a nenarušoval se život ve městě. A tak již v r. 1520 byly vydány určité směrnice i pro bezpečnost a ochranu obyvatel. Dnes se dá říci, že to byl jakýsi druh policejního řádu. Existenci statut, policejního řádu a jiných závazných ustanovení před rokem 1526 potvrzuje zcela jednoznačně již titulní list statut z r. 1526, kde se píše: „...obnovení několika statut, pořádků a též obecní policie“. I zprávy o povstání v r. 1525 potvrzují, že při útoku na radnici „...byly roztrhány knihy a privilegia...“. Z toho vyplývá, že již před rokem 1525 byly stanoveny určité závazné normy a že byly i sepsány.

⁵² KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Dva rukopisy statut horních měst Jáchymova-1526 a Horního Slavkova – 1610*. Studie z dějin hornictví, 2006, č.35. s. 85.

⁵³ JISKRA, Jaroslav. *Těžba stříbrných rud v Jáchymově v 16. století*. Plzeň: G2 studio s.r.o. 2008. s. 32. ISBN 978-80-903893-2-8.

Při povstání tisíců jáchymovských horníků a obyvatel v r. 1525 byly nejen zničeny úřední knihy a písemnosti, ale dosavadní nepevný řád města byl zcela rozvrácen. Po likvidaci povstání bylo provedeno vyrovnání s těžaři a hornickou obcí – knapšaftem. Situaci ve městě bylo třeba řešit, nastolit pořádek, zajistit bezpečnost, obnovit řádnou práci městské správy a soudu, zabezpečit zásobování města dostatečným množstvím kvalitních potravin za pevně stanovené ceny aj.

Z nařízení Štěpána Šlika z r. 1525 zřídila obec tzv. malý výbor, v němž byl např. horní hejtman, purkmistr, městský soudce, starší hornické obce aj. Tito jmenovaní zástupci po celý rok neúnavně pracovali, shromažďovali podklady, přijímali kompromisy, dohadovali náplň jednotlivých článků, které pak byly sestaveny a sepsány. Takto předložená statuta Šlikové schválili a potvrdili a poté byla vydána jako „Reformace a obnovení několika statut, pořádků, zákonů a též obecní policie svobodného horního města Jáchymova.“

Statuta platila jak pro Jáchymov, tak i pro celé území, na němž se nalézaly doly. Citelně zasahovala do všech oblastí života města, zaváděla řádnou městskou správu, starala se o bezpečnost a dohlížela na členy městské stráže – ustanovením městských strážníků a stanovením jejich povinností se zajišťoval pořádek a klid ve městě a předcházelo se tak případným nepokojům.⁵⁴

*„Upravovala závazně městské soudnictví s řízením soudu a jmenováním soudce a přísedících a podrobně upřesňovala dědické záležitosti občanů i jednání u soudu. Protože většina jáchymovských domů byla postavena ze dřeva a hrozilo vážné nebezpečí požáru byl do statut zařazen i **požární řád**, který stanovil přesné úkoly všem občanům při vypuknutí požáru. Plnění všech článků se pečlivě kontrolovalo a neplnění se postihovalo, často i vypovězením z města nebo zákazem činnosti. Nově vydaná statuta nebyla však trvale platným neměnným, městským závazným kodexem. Postupem doby byla doplňovaná a rozšiřovaná, měněná a nově vydávaná podle toho, jak se rozvíjela hospodářská činnost a vyžadoval rozvoj a potřeby města.“⁵⁵*

Dá se říci, že statuta jsou formy zákona, jejichž platnost se omezovala na určité místo, která nebyla v rozporu s platným obyčejovým právem

---

⁵⁴ KUBÁTOVÁ, Ludmila. Dva rukopisy statut horních měst Jáchymova-1526 a Horního Slavkova – 1610. Studie z dějin hornictví, 2006, č.35. s. 85-87.

⁵⁵ KUBÁTOVÁ, Ludmila. Dva rukopisy statut horních měst Jáchymova-1526 a Horního Slavkova – 1610. Studie z dějin hornictví, 2006, č.35. s. 85-87.

a neomezovala práva a svobody jiných. Pouze samosprávná města, která měla vrchnostenská práva, mohla vydávat statuta.

Kromě zákonů, statut a privilegií existovaly i jiné formy rozhodování. Mám tím na mysli rozhodnutí soudu ve věci samé – soudní nálezy. Městské a horní soudy zpočátku rozhodovaly horní záležitosti, později je rozhodovaly pouze horní soudy v místech, kde se těžily nerostné suroviny. Také existovaly vrchní horní soudy, ke kterým směřovala odvolání od horních soudů. Zřízením Apelačního soudu v r. 1548 zanikly vrchní horní soudy.⁵⁶

V předchozím odstavci byla řeč o rozhodování soudů. Považuji tak za nutné nastínit dřívější aplikaci trestních předpisů. Např. neplatila dnešní zásada rovnosti před zákonem, ale naopak nerovnost před právem a před soudem, jenž umožňovala mírnější tresty či absolutní beztrestnost a nestíhatelnost pro příslušníky vyšších vrstev společnosti. Jak dokazují naše historické památky, vyšší vrstvy si tuto situaci velmi dobře uvědomovali. „*Ony... památky středověké justice v evropských městech, by nám měly připomenout pohnutou právní minulost plnou krve a utrpení, kterou prošla evropská civilizace ve středověku.*“⁵⁷

V Jáchymově působil vrchní horní úřad, který řídil horní úřady v oblasti Krušných hor a spravoval zdejší horní města. Kompetencí jáchymovského horního úřadu byly právní záležitosti ve vlastním revíru (propůjčování dolů, řešení nejrůznějších sporů o doly, ať už to byly spory o měření aj.), nebo různé dědické záležitosti, které se vztahovaly k dolům. Do kompetence vrchního horního úřadu patřily: soudní pravomoci, horní spory a právní záležitosti i mimo tuto báňskou lokalitu. Makarius, R. uvádí, že jáchymovský horní soud se postupně stával odvolacím soudem i pro záležitosti jiných horních měst, které byly nadány jáchymovským horním právem. Dokonce se od roku 1534 stal vrchním a tím i odvolacím horním soudem pro celé Čechy. Jáchymovský horní úřad měl také dohlížecí a správní pravomoc, která spočívala v dohledu nad doly, na bezpečnost v nich aj. V čele stál permistr (hormistr).⁵⁸

---

⁵⁶ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra. *Středověké horní právo v zemích koruny České a v Uhrách*. Plzeň, 2006. Disertační práce. ZČU, Fakulta právnická, s. 25-26.

⁵⁷ ADAMOVÁ, Karolína. *Světla a stíny středověkého práva*. Luzern: PBtisk, s.r.o., 2006. s. 111. ISBN 80-903609-4-7.

⁵⁸ MAKARIUS, Roman. *Z dějin královské, císařské a státní báňské správy*. Ostrava: MONTANEX, 2004. s. 25. ISBN 80-7225-130-9.

3.5 Osobnosti Jáchymova

Obr. č. 5: Georgius Agricola

Georgius Agricola je pojmem ještě dnes i po 450 letech, znám a uctíván. Narodil se 24. března 1494 v Sasku v Glauchau an der Mulde (Hluchov), rodině zámožného soukeníka.

Zdroj: *Georgius Agricola* [online]. Dostupné z: <http://www.google.cz/imgres?q=georgius+agricola>

Vztah Agricoly k hornictví se začal vytvářet od jeho příchodu do Jáchymova v r. 1527, kdy jako dvaatřicetiletý lékař byl zaujat na tehdejší dobu mimořádně vyspělým a rychle se rozvíjejícím hornictvím tohoto krušnohorského revíru. Jáchymov té doby představoval významné horní město, které se od r. 1520 mohlo navíc pyšnit přívlastkem svobodné. Roční výtěžek se pohyboval až kolem neuvěřitelných desetitisíc kilogramů stříbra, které ve své době bylo hlavním zdrojem královských mincoven. Agricola přichází do Jáchymova rok poté, kdy čeští stavové zvolili za svého krále Ferdinanda I. Tento rozhodný Habsburk brzy pochopil význam těžby v Jáchymovském rudném revíru, stejně jako neoprávněné přivlastňování královského horního regálu majitelem panství, hrabětem Štěpánem Šlikem. Je nepochybné, že právě toto prostředí zásadním způsobem ovlivnilo další vývoj Agricolova tvůrčího života. I když v Jáchymově začal působit jako lékař a lékárník, dostával se prostřednictvím svých pacientů do bezprostředního kontaktu s báňským provozem. Lákala ho možnost získat zkušenosti z využíváním minerálů k léčebným účelům a pokusit se osvětlit temná místa, na která narážel při studiu řeckých, římských či arabských autorů. Krátce po příchodu do Jáchymova započal nejen mineralogické studium, ale zabýval se i díly autorů, která pojednávala o hornických otázkách a o možnostech výrobního využití minerálních látek.⁵⁹ V kraji, který sám označil jako „rudnatou krajinu“, našel nepřeberný zdroj svého bádání. Jeho díla z oboru mineralogie a geologie jsou tvůrčím obdobím vytvářejícím přechod k jeho vrcholnému dílu, kterým *De re metallica* knihy XII. (Dvanáct knih o hornictví a hutnictví) bezesporu je. V tomto hornickém skvostu se můžeme dočíst, že mnozí lidé považovali hornictví za něco náhodného, nečistého a podřadného. Agricola to ovšem vidí

⁵⁹ MAJER, Jiří. *Georgius Agricola a důlní činnosti v Jáchymově v jeho době. Minulostí Západočeského kraje*. 1994, č. 29. s. 54.

z jiného úhlu – horník by podle něj měl rozumět mnohému – především *filozofii*, aby znal vznik a vlastnosti podzemních věcí, *medicině*, aby se mohl starat o havíře, aby neupadali do nemocí, *astronomii*, aby znal světové strany a podle nich posoudil směr žil, *měřičství*, *počtářství*, *stavitelství*, *kreslení* a v neposlední řadě **musí být znalý práva, a to hlavně horního**, aby byl schopný poradit i v jiných právních otázkách.⁶⁰

Pokud hovoříme o Jáchymovu v 16. století, nevybaví se nám pouze výše zmíněný Agricola, ale i Johannes Mathesius (Jáchymovský kazatel a kronikář) a Lazar Ercker (spisovatel). „*Každý z nich měl jiné povolání, vyznával jiné náboženství, ale spojovala je láska k hornictví...*“⁶¹ Podle Majera, J. je spojovalo i to, že traktáty Agricoly a Ercker se staly prvními učebnicemi při zahájení výuky na hornickém učilišti v Jáchymově r. 1717.⁶²

Obr. č. 6: Johannes Mathesius

Johannes Mathesius (1504 - 1565). Jeho mládí nebylo příliš radostné, již ve 13. letech osiřel a před sebou měl úděl studenta, který žil z almužen, ale i přesto pokračoval ve studiu na latinské škole v Norimberku a na studia si přivydělával jako chrámový zpěvák. Později se stal rektorem latinské školy, kazatelem a kronikářem města.⁶³

Zdroj: *Johannes Mathesius* [online]. Dostupné z:

<http://www.google.cz/search?hl=cs&q=johannes+mathesius>

Lazar Ercker (1528 či 1530 – 1594)

Lazar získal vzdělání v přírodních vědách a matematice. Po 36 letech se stal v Praze vrchním perkmistrem a mincmistrem Koruny české. V r. 1568 byl Rudolfem II. povýšen do šlechtického stavu. Později se stal mnohokrát vyslancem Jeho veličenstva jako člen kontrolních komisí.⁶⁴

⁶⁰ AGRICOLA, Georgius. *De re metallica libri XII.*. Ostrava: Montanex a.s., 2007. s. 45-46. ISBN 80-7225-057-4.

⁶¹ JISKRA, Jaroslav. *Těžba stříbrných rud v Jáchymově v 16. století.* Plzeň: G2 studio s.r.o., 2008. s. 93. ISBN 978-80-903893-2-8.

⁶² MAJER, Jirí. *Z dějin vysoké školy báňské v Příbrami.* Příbram: Sekretariát sympózia Hornická Příbram ve vědě a technice, 1984. s. 14.

⁶³ SULDOVSKÝ, Josef, HORÁK, Vladimír. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví.* Ústí nad Labem, 2009. s. 254. ISBN 978-80-254-4701-7.

⁶⁴ SULDOVSKÝ, Josef, HORÁK, Vladimír. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví.* Ústí nad Labem, 2009. s. 256. ISBN 978-80-254-4701-7.

4. Slavkovský les

4.1 Horní Slavkov a jeho báňské řády z r. 1507, 1509, 1516

Nejen Jáchymov, ale i ostatní královská města měla své horní řády, které si svoji platnost dochovaly až do 19. století. Vznikaly většinou v druhém období rozkvětu českého hornictví, tj. v 16. století.

Z výše uvedeného vyplývá, že samotné hornictví i horní zákonodárství té doby bylo ovlivněno především Jáchymovem a jeho horními řády, které sloužily za vzor pro práva udělovaná panovníkem i šlechtou měšťům a horám. Z těchto řádů lze určitý význam přikládat právu Slavkovskému, které se svým vývojem téměř shoduje s vývojem práva Jáchymovského.

Soudíme, že první vlnu trvalého osídlení ve slavkovské oblasti vyvolal nález cínu.⁶⁵ Jiskra, J. ve své knize Odvodňování dolů dědičnými štolami s ohledem na horní práva na Sokolovsku i jinde uvádí, že první vlnu osídlení nezpůsobila těžba cínu, ale až objevení stříbrných rud u Horního Slavkova. Je tedy na nás, ke kterému názoru se přikloníme.

Počátkem 16. století je objeveno nové ložisko stříbra v okolí Horního Slavkova. Těžba stříbra v této oblasti byla velice významná. O rozvoj hornictví se ve slavkovské oblasti zasloužil český nejvyšší kancléř a německý hejtman Jan Pluh. Jan Pluh využil slábnoucí moci krále a vydal dne 18.10. **1507 báňský řád pro stříbrné doly**, ve kterém se samozřejmě odvolával na souhlas krále a také nejvyššího kancléře Alberta z Kolovrat a nejvyššího mincmistra Berharda von Waldsteina. Tento první báňský řád pro stříbrné doly na Slavkovsku je dokladem o tom, že na počátku 16. století byla těžba stříbrných ložisek na Slavkovsku intenzivní a úspěšná. Tím byly nejen potvrzeny všechny starší, nedochované báňské výsady vydané se souhlasem krále Vladislava II., ale byly uděleny i nové výhody. Účelem bylo zajistit trvalý rozvoj báňských prací na slavkovských stříbrných žilách. Řád, který je první zachovanou báňskoprávní směrnicí této oblasti, obsahoval proto řadu hospodářských ustanovení a zvýhodnění pro nové hornické osídlenec. Usedlíci byli v Horním Slavkově osvobozeni od dědičné daně, dosud odváděné vrchnosti do Bečova a bylo povoleno konání týdenních trhů

---

⁶⁵ Určitá skupina anglických vědců tvrdila, že kolem roku 2000 př.n.l. to byl cín z českých a saských krušnohorských revírů, který byl exportován přes Tróju do tehdejšího civilizovaného světa. Vědci z univerzity v saském Freibergu chemickým rozbořením cínových slitin prokázali, že to byl cín ze Slavkovského lesa.

běžných ve všech hornických městech v den sobotní výplaty. Řád byl i dílčí směrnici pro řešení provozních problémů. Důsledkem vydání této báňské právní směrnice bylo nepochybně další zintenzivnění prací na stříbrorudných i cínových ložiscích. Zvýšený zájem evropského velkoobchodu o barevné kovy, zejména o měď a cín, datující se zvláště výrazně od druhé poloviny 15. století, vydatně přispěl i k zahraničnímu odbytu cínu ze Slavkovska. To se projevilo na vzrůstající produkci.⁶⁶

„Úspěch tohoto báňského řádu a pochopení mimořádného hospodářského významu vedl později Jana Pluha k vydání samostatného báňského řádu pro cínové doly 26.12. 1509. V té době, tj. počátkem 16. století, začala totiž i rozsáhlá exploatace Hubského pně.⁶⁷ Těžilo se bez ohledu na základní báňské provozní předpisy a bez řádných právních náležitostí. Proto nutně musela následovat náprava i v této oblasti, což učinil právě uvedený báňský řád. Ten byl již podstatně rozsáhlejší i propracovanější než řád z r. 1507, neboť vycházel z větších provozních zkušeností.“⁶⁸

Řád pro cínové doly z roku 1509 byl výsledkem obecné české báňskoprávní praxe a starších správních i právních zvyklostí na Slavkovsku. Pro tuto oblast se stal prvním kodexem svého druhu s dispozicemi správní, právní i provozní povahy.⁶⁹

V této práci nemohu provést jeho detailní rozbor a proto, doufám, postačí shrnutí jeho základního přínosu.

*„Řád z roku 1509 především vytvořil pevné schéma báňské správy, s kontrolními orgány a soudními institucemi, které se poněkud lišily od klasického schématu známého z *Ius regale montanorum* či pozdějších právních modelů jáchymovského typu. Zřejmě právě v této oblasti se prosadila místní právní praxe. Jednak se ještě setrvačně kodifikovalo vůdčí postavení Krásna, které však záhy začalo ztrácet rychlým vzestupem Horního Slavkova, jednak se v něm projevila snaha Jana Pluha zajistit si pevnou kontrolu nad důlními díly na svém majetku. Z toho aspektu je proto vysvětlitelné, proč propůjčování dolových polí bylo*

⁶⁶ MAJER, Jiří. *K počátkům báňskoprávního vývoje na Slavkovsku do 16. století*. Minulostí Západočeského kraje. 1971, č.8. s. 131.

⁶⁷ Hubský peň – nejvydatnější ložisko.

⁶⁸ TOMÍČEK, Rudolf. *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*. Horní Slavkov, 2007. s. 35. ISBN 978-80-254-0173-6.

⁶⁹ MAJER, Jiří. *K počátkům báňskoprávního vývoje na Slavkovsku do 16. století*. Minulostí Západočeského kraje. 1971, č.8. s. 132.

tradičně ponecháno báňskému soudci (rychtáři) v Krásné – zastupujícímu vrchnostenské zájmy i v oblasti provozní, včetně práva vydané propůjčky opět zrušit a důlní díla vyhlásit za volná – a nikoliv hornímu jako orgánu těžařů, do jehož pravomoci tato agenda od dob *Ius regale montanorum* náležela. Jakýmsi dozorčím orgánem tu byl báňský správce zvaný fojt, hlavní zástupce sluhovských zájmů, který se dvěma přísežnými dozíral na dodržování báňského řádu, prováděl nejméně třikrát týdně kontrolu řádného chodu důlních i úpravenských provozů a řešil zásady otázky správní, provozní i soudní povahy. Uděloval i pokuty za neřádné provádění dobývacích prací a rozhodoval další problémy, které s organizací a provozem cínových dolů na Slavkovsku souvisely. Reprezentoval tedy báňský úřad, ovšem s agendou i vyššího řádu, takže z tohoto útvaru se roku 1547 vyvinul vrchní báňský úřad pro celou oblast Slavkovského lesa.⁷⁰ Nižší články tehdejšího báňského správního systému tvořili směnmistři, vedoucí pracovních skupin a důlní dozorcí aj. Podstatná část řádu byla vymezena provozními předpisy – stanovila povinnosti provozního úřednictva i dělnictva, určila limity hornických mezd v hodinové práci i v úkolu, které pod peněžitým trestem nesměly být ze strany těžařů překročeny, stanovila i délku pracovní doby atd. Řád mimo jiné obsahoval i některá opatření finanční povahy (např. placení dávek z dolů) a provozních směrnic aj. Stanovil i sankce za trestné činy, a to tělesné tresty za krádeže provozních potřeb až po ztrátu hrdla.

V krátkosti jsem se tedy zmínila o řádech z r. 1507 a 1509, jimiž byl učiněn závažný krok ke kodifikaci báňské praxe. Ustanovení těchto řádů ovšem nebyla neměnná. V letech 1517 – 1530 byl doplněn dílčími směrnici, jak to již vyžadovala správní i provozní praxe či sociální vývoj.⁷¹

Vladislav Jagellonský udělil dne 15.5. 1516 v Budíně privilegium Janu Pluhovi z Rabštejna dobývat všechny rudy a kovy, zlato, stříbro, měď, železo aj., včetně všech horních svobod a dokonce bez odvádění desátku králi! Příčinou bylo vydání zcela nového řádu pro stříbrné doly roku 1516. Nově nalezená ložiska cínu i stříbra vedla k růstu počtu obyvatel, a proto se v prvním horním řádu pro stříbrné doly v Horním Slavkově z r. 1507 hovoří o svobodě příchozích, pokud byli stíhaní jinde. Přicházeli lidé různí – nemusíme si o nich dělat velké

⁷⁰ MAJER, Jiří. *K počátkům báňskoprávního vývoje na Slavkovsku do 16. století*. Minulost Západočeského kraje. 1971, č.8. s. 132-133.

⁷¹ MAJER, Jiří. *K počátkům báňskoprávního vývoje na Slavkovsku do 16. století*. Minulost Západočeského kraje. 1971, č.8. s. 136.

iluze. Podle Tomíčka, R. to bylo patrně jednou z možných příčin sociálních bouří a s tím i souvisejících náboženských nepokojů v letech 1519 – 1525.

Báňský řád z r. 1509 byl vzorem pro řád vyhlášený císařem r. 1548. Ferdinandovým řádem z r. 1548 pro cínové doly však končí báňské zákonodárství na Slavkovsku. Od té doby se stříbrné doly v Horním Slavkově řídily jáchymovským horním řádem. Převzetím Horního Slavkova a Krásna pod státní správu skončila jedna z výrazných rozvojových etap českého hornictví 16. století.⁷²

Pro zajímavost bych ráda uvedla komparaci úvodní části dvou slavkovských řádů z r. 1509 pro cínové doly a z r. 1516 pro stříbrné doly.

Obr. č.7: Znak Pluhů z Rabštejna

Báňský řád Jana Pluha z Rabštejna pro cínové doly u Horního Slavkova (26. prosince 1509)

*„Já, Jan Pluh na Rabštejně a Bečově oznamuji všem.
Protože všemohoucí Bůh ukázal na mých pozemcích a půdě
v Krásnu a Horním Slavkově cínové doly a lze tedy očekávat, že*

Zdroj: Znak Pluhů z Rabštejna [online]. Dostupné z: <http://www.google.cz/>.

tento boží dar bude od nynějška opět více užíván a navštěvován, aby však byl tento revír věrně a užitečně spravován, aby z něj mohlo napříště plynout více prospěchu a užitku, zavedl jsem tedy tento níže psaný řád podle rady zkušených horníků a horních soudců, chci také, aby byl článek po článku pevně dodržován až do doby, kdy jej dále zlepším; přikazuji také svým nynějším nebo budoucímu hornímu fojtovi a přísežným tento můj řád bez porušení dodržovat, jakož i to, co by bylo v jednom nebo více člancích někým překročeno nebo porušeno, aby s přísností bez prominutí podle dále psaných pokut trestali.“

⁷² TOMÍČEK, Rudolf. *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*. Horní Slavkov, 2007. s. 71-72. ISBN 978-80-254-0173-6.

Báňský řád Jana Pluha z Rabštejna pro stříbrné doly u Horního Slavkova. (r. 1516)

„Já, Jan Pluh z Rabštejna a na Bečově, oznamuji všem. Když všemocný Bůh bezpochyby ze zvláštní milosti k rozmnožení své věčné chvály a mnoha lidem k polepšení propůjčil a mnohým užitkem před krátkou dobou obdaril nový revír okolo Horního Slavkova, dá se očekávat, když bude opatřen dobrou zprávou a pilně řízen, že se boží milosti napříště ještě zvětší a že z toho vzejde mnoho dobrého, což já.....uznávám za svou povinnost podle svých možností podporovat. Proto jsem si.....předsevzal ustanovit a dodržovat tento řád, aby každý, kdo to bude potřebovat, nebo komu to bude užitečné, se v tomto mém řádu mohl poučit a ve všem se podle něj mohl řídit, také aby nikdo se při jeho zneužití nemohl vymlouvat na jeho neznalost.“⁷³

---

⁷³ Náznak dnešní právní zásady, že neznalost zákona neomlouvá.

4.1.1. Městská statuta Horního Slavkova z r. 1610

Tak jako jsem v kapitole o Jáchymovu, pro lepší pochopení každodenního života obyvatel, uvedla jáchymovská městská statuta, považuji za nutné se i v tomto neméně důležitém revíru také zmínit o hornoslavkovských statutech.

Ve slavkovských statutech nenalezneme informace o tom, jaké důvody vedly k jejich vzniku, jaký autor je sepsal a vydal. Ani otázka uložení a dochování není jasná, na rozdíl od jáchymovských statut. Říká se, že i rok vydání byl určen později. Ludmila Kubátová se domnívá,⁷⁴ že zámožné město Horní Slavkov, které začátkem století vykoupilo zastavené město Bečov a jehož hornictví v té době vzkvétalo a přinášelo finanční prostředky, potřebovalo zajistit majetkoprávní a jiné právní potřeby svých občanů pevnými a závaznými normami. Slavkovská statuta jsou zaměřená výhradně na právní problematiku a to nejen na postup podání a průběh projednávání před soudem, ale také na kupní a jiné smlouvy, sirotčí a dědické záležitosti apod.

Překlad titulu rukopisu zní: „Statuta sestavená pro císařské svobodné horní město Horní Slavkov. Rozsudek a právo podle spravedlnosti“ s dovětkem „nejednej z přílišné nenávisti a závisti.“

Celý rukopis je rozdělen na větší a menší celky. Větší se týká civilního soudnictví a menší hrdelního práva. Hrdelní soudnictví se vztahovalo na těžké zločiny, za které se ukládaly tělesné tresty, zejména ztráta hrdla. Zpočátku tyto zločiny soudily královské nebo vrchnostenské soudy. V 16. století hrdelní právo a hrdelní soudy přešly do pravomoci městského soudnictví.

Větší část statut se zabývá soudnictvím, smlouvami, dědickými záležitostmi, závěťmi, ale i řízením o dědictví bez pořízeného testamentu. Prvních šest článků se zabývá soudním procesem obecně - kam je třeba se obrátit při hledání spravedlnosti a práva; komu přísluší rozhodovat v určitých sporech, jaké soudní spory soudí horní úřad a jaké městský úřad, městský soudce, purkmistr či městská rada. Dalších 21 článků stanoví, jakým způsobem je třeba vést proces a pojednávat o licitaci, obžalovaných i žalobcích, o podání žaloby, o odročení a narovnání, o průtahu a rukojemství, o důkazech aj.

---

⁷⁴ KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Dva rukopisy statut horních měst Jáchymova - 1526 a Horního Slavkova - 1610*. Studie z dějin hornictví, 2006, č.35. s. 88.

Menší část statut pojednávající o hrdelním soudnictví je v překladu nadepsaná: „ Proces hrdelního soudu se ve zdejší městě Horním Slavkově koná u zločinů a jiných vysoce závažných procesů, které se stanou, podle popsánoho ustanovení.“ Je rozdělena do 12 odstavců a všechny se týkají vyšetřování hrdelních záležitostí před městským soudem.⁷⁵

Obr. 8: Znak města Krásna

Zdroj: TOMÍČEK, Rudolf.

Heraldická historie hornických

symbolů.[online]. Dostupné z: <http://www.slon.diamo.cz/>

4.2 Krásno

Dolování cínu u Krásna patří k nejstarším hornickým činnostem v zemi, ovšem vznik dolování nejsme schopni prokázat. O tom, že v Krásnu existoval první soud přísězných pro právní otázky všech cínových dolů, se shodují všichni kronikáři. Vznik většinou datují do 12. nebo začátku 13. století.

První výsada města Krásna pochází od Boreše z Rýzmburku z r. 1355 a podle této výsady je městu uděleno právo vážit cín. O udělení horních práv v Krásně ve starších dobách existuje listinný doklad o tom, že v r. 1480 udělil král Vladislav Jindřichovi mladšímu – správci z Plavna a tehdejšímu majiteli Bečova a Janu z Lobkovic na Hasištejně výsadu, že smí společně těžit na pozemcích kláštera v Teplé na dolech, ale že se horního práva nesmějí dovolávat nikde jinde než v Krásně, kde bylo již od starých dob horní právo používáno. Z toho můžeme vyvodit, že před vznikem horního města Jáchymova se všechny doly loketského kraje dovolávaly horního práva v Krásně, protože to bylo jediné místo v dnešním Karlovarském kraji, kde působil horní soud přísězných. Jak říká Kašpar Sternberg ve svém životním díle, to je bohužel vše, co o tomto prvním období dolování víme.⁷⁶

⁷⁵ KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Dva rukopisy statut horních měst Jáchymova-1526 a Horního Slavkova – 1610*. Studie z dějin hornictví, 2006, č.35. s.88-89.

⁷⁶ STERNBERG, Kašpar. *Nástin dějin českého hornictví*. Ostrava: MONTANEX, 2003. s. 191-193. ISBN 80-7225-093-0.

Dolování v prostoru jak Horního Slavkova, tak v prostoru Krásna je bezpochyby starého data. V předchozím odstavci jsem zmínila, že se v této oblasti získával cín již ve 14. století. Někteří kronikáři ovšem uvádějí století předcházející, např. Bruchius, který byl kronikářem slavkovské oblasti ze 16. století, Günther v kronice z 19. století a hornistr Fischer z poloviny 19. století uvádějí, že se v této oblasti těžilo stříbro už po roce 1242. Z toho se dá předpokládat, že zde probíhala těžba stříbra již před 16. stoletím.

O stříbrných dolech v prostoru mezi Horním Slavkovem a Krásnem se zmiňuje listina, kterou král Vladislav uděluje Konrádovi von Neidbergovi a spolutěžařům svobodu v neplacení urbury z dolů na panství Hynčíka Pluha. Toto tvrzení je podle některých autorů chybně datováno k roku 1529. Nyní nesporně víme, že tato listina musí pocházet z doby před rokem 1501, jelikož se zde mluví o Hynčíku Pluhovi, majiteli panství Bečov, který zemřel v r. 1501! V této listině je přímo řečeno, jakým právem se mají doly v Krásně a Horním Slavkově řídit – a to „*právem užívaným na jiných dolech v království českém*“, tzn. Kutnohorským horním právem.

Už koncem 15. století a především začátkem 16. století dolování v Krásně a Horním Slavkově nabylo na intenzitě jak v dolech stříbrných, tak i dolech cínových. Je proto logické, že zvýšená těžba i rozšíření stříbrných dolů nutně vyžadovalo přesnou úpravu právních poměrů. Jan Pluh, nový majitel panství se souhlasem krále Vladislava, vydal r. 1501 listinu, která upravovala v 11. člancích některé právní zásady v dolech na bečovském panství. Např.:

první článek - Jan Pluh uděloval, jako majitel panství, Hornímu Slavkovu horní svobody se souhlasem krále.

druhý článek - Určoval těm, kteří chtěli dolovat, přidělení příhodného místa pro dům a dvůr, aby se podporoval rozvoj dolování.

třetí článek - Dovolovalo se svobodné přistěhování a odstěhování, upravovaly se dlužní záležitosti a všichni byli povinni řídit se vyšším i nižším soudem dědičného práva bečovského panství. Dále se povolovalo horníkům svobodně užívat stezek a cest, vyrábět a čepovat nápoje, provozovat obchod, prodávat cizí víno a pivo a to všude na bečovském panství, pokud by to bylo k rozvoji dolování.

V závěru se říkalo, že Janu Pluhovi, jako dědičnému majiteli panství Bečov, byly tyto horní svobody královským majestátem potvrzeny a zvláštním dopisem krále confirmovány, k tomu, aby se povzneslo dolování. A tak ten, kdo se účastnil dolování se měl řídit těmito ustanoveními. Kubátová, L. dále říká, že z formulací této listiny zřetelně vyplývá, že se stříbrné doly v Horním Slavkově řídily ve všech ostatních věcech, které nebyly kodifikovány kutnohorským horním řádem a ustanoveními, která byla obvyklá v ostatních dolech v zemích české koruny, tzn. *Ius regale montanorum*.

Prudký rozvoj dolování v hornoslavkovských dolech na začátku 16. století nutně vyvolal potřebu upravit nově provozní a právní poměry, ale hlavně ustanovit pevný řád, který by podporoval dolování z něhož by plynuly zisky. A tak byl v roce 1509 vydán nový horní řád Jana Pluha pro cínové doly, pro stříbrné doly byly vydány později.⁷⁷

Krásno bude už navždy historicky neodlučitelně spjato s hornictvím v Horním Slavkově, některé části dějin se nedají odtrnout, jdou ruku v ruce. A tak o báňských řádech, které byly v oblasti Slavkovského lesa vydávány později jak mocnými rody tak i králem, jsou uvedeny v předchozí kapitole o Horním Slavkově.

---

⁷⁷ Kubátová, Ludmila. *Horní řády pro stříbrné doly v Horním Slavkově a Krásně*. Studie z dějin hornictví 1. Praha: 1971. s. 60-69.

4.3 Čistá

Obr. č.9: Znak Čisté

Zdroj: TOMÍČEK, Rudolf. *Heraldická historie hornických symbolů*. [online]. Dostupné z: <http://www.slon.diamo.cz/>.

Prokop, V. uvádí, že horní město Čistá bylo kdysi jedno z nejznámějších a nejznamenitějších. V 16. století se zdejší cín vyvážel i za hranice Českého království.⁷⁸

Pokud bychom Čistou chtěli najít na dnešní mapě Karlovarského kraje, nenašli by jsme ji.

Jedná se o město, které zaniklo v rámci odsunu německého obyvatelstva – na počátku r. 1948 mělo jen 7 obyvatel. Jelikož se jednalo o oblast důležitou pro obranu státu, musela být zřejmě do konce července 1948 Čistá úplně vyklizena a její zástavba postupně zdemolována. Tím se uzavřela historie sídliště, které nedokázalo obstát ve společenských proměnách moderní doby.

Abychom měli přehled o dějinách města Čistá a její správy, je třeba si ujasnit, že název Čistá je počeštěný název (do r.1948 se používal název Lauterbach a až po osvobození po r.1945 byla používána počeštěná podoba – Čistá). Kolonizace tohoto území a založení osady bylo organizováno patrně pod patronací významného německého feudálního rodu z Leuchtenbergu v jejichž lenním panství se s Čistou poprvé setkáváme v rozmezí let 1360 – 1379. Do tohoto časového rozmezí je totiž datován seznam leuchtenberských lén obsahující tuto nejstarší zmínku o Čisté.

V průběhu 1. poloviny 16. století se Čistá dostala z původního lenního okruhu a začlenila se do soustavy lén patřících k hradu Lokti, jenž bylo spravováno mocným rodem Šliků. O vývoji přímé správy tohoto období nejsou až do zřízení města známy žádné údaje, které by nastínily činnost nebo alespoň pouhé výměny leníků nebo správců, které bezpochyby zasahovaly do života vsi.

⁷⁸ PROKOP, Vladimír. *Tudy kráčely dějiny*. 1. vyd. Sokolov: Sokolovská uhelná, a.s., 2001. s. 81.

Samosprávu vsi vykonával až do vybudování nového samosprávného orgánu města rychtář, který byl dosazovaný nebo potvrzovaný vrchností.

Hornictví, jenž bylo hlavním ekonomickým odvětvím a základem existence sídliště v průběhu 1. poloviny 16. století, pravděpodobně souviselo s jeho rozmachem v oblasti Slavkovského lesa. To, jak Čistá nabývala významu už nedokážeme pro absenci pramenů postihnout. Můžeme se ale domnívat, že hospodářská činnost přinášející mimořádné zisky se mohla provádět jen pod daňovou kontrolou významného feudála a přímý výkon byl svěřován správnímu aparátu.

V prvních desetiletích 16. století došlo k prudkému rozmachu těžby cínu ve východní části Slavkovského lesa, kde se v rámci bečovského panství Pluhů z Rabštejna nacházela jeho nejvydatnější ložiska. A jak je již z minulosti známo, král Ferdinand I. využil zhroucení odboje českých stavů v létě r. 1547 a začal konfiskovat panství Pluhů z Rabštejna a začlenil bohatá horní díla kolem města Horního Slavkova a Krásna do své přímé správy. Hornická střediska tak byla r.1547 povýšena na královská města ze správy panství. Ze správy panství byla vyňata všechna horní díla a ta se podřídila nově zřízenému královskému vrchnímu hornímu úřadu v Horním Slavkově. Horní činnost panovník právně vymezil a sjednotil všechna díla ve svém přímém držení v oblasti Slavkovského lesa horním řádem vydaným 1. ledna 1548.

Produkce hornictví kolem Čisté se zřejmě dostavila se zpožděním oproti oblasti Horního Slavkova a Krásna. To přimělo Ferdinanda I. k adekvátnějšímu řešení správního postavení. 20. června 1551 vybavil Čistou řadou právních a hospodářských výsad, které z ní vytvořily královské horní město. Čistá toto označení od vydání listiny také užívala.

Rozvoj hlavního výrobního odvětví města – hornictví mělo zajistit příliv sil a uspokojit spotřební požadavky jeho obyvatel.

Přes právní sjednocení horní činnosti na královském panství ve Slavkovském lese horním řádem z 1. ledna 1548, nebyly horní záležitosti a městská samospráva v Čisté privilegiem z 20. června 1551 podřízeny hejtmanovi – správci vrchního horního úřadu v Horním Slavkově, nýbrž vrchnímu hornímu úřadu v Jáchymově.

Správní organizace horní činnosti pod přímou správou panovníka ve Slavkovském lese byla velmi brzy sjednocena a původní rozhodnutí privilegia z r. 1551 bylo změněno a Čistá byla přiřčena ve věcech horních i městských v dohledu vrchního horního úřadu v Horním Slavkově jako nejvyššímu hornímu a správnímu orgánu v části loketského kraje.

Orgán, který tvořil vrchol samosprávy města Čisté byla dvanáctičlenná městská rada, z níž dva radní byli zřejmě při každoroční volbě zvoleni purkmistry, kteří se v této funkci pololetně vystřídali. Kompetence a postavení rychtáře voleného z měšťanstva při volbě městské rady byly nejspíše shodné s úřady v jiných tehdejších našich městech. Správce vrchního horního úřadu přímo vykonával dohled nad orgány městské samosprávy za panovníka. Jeho výsostným právem bylo potvrzování voleb měšťanů do jednotlivých funkcí. Jen z velmi mála pramenů se můžeme dozvědět o správě nižších městských zařízení, nejpravděpodobněji byla zajišťována zvolenými měšťany.

V předchozích kapitolách jsem zmínila, že v Čisté byla hornická správa řízena vrchním horním úřadem v Horním Slavkově, který vedl královský hejtman s pomocí výběřčího královského horního desátku, účetního a písaře. Tuto správu vykonával přímo zdejší perkmistr s horním písařem a horním hajným.

Vnitřnímu hospodářskému životu odpovídala obvyklá městská organizace řemeslníků. V roce 1553 vydala městská rada pro jednotlivá řemesla provozovaná ve městě podle hornoslavkovských vzorů cechovní řády pro krejčí, pekaře a ševce.

Privilegium z r. 1551 nedostatečně zajišťovalo provoz některých činností ve městě, a proto bylo třeba dodatečně na základě stále naléhavějších požadavků vyřešit např. dostatečné pozemkové zázemí města, zásobování dřívím jako jednoho z hlavních stavebních materiálů, důležitým jak pro rozvoj hornictví tak i jako jediný energetický zdroj. Rudolf II. roku 1597 upravil privilegium obvod města tak, aby měšťanům v Čisté skýtal dostatečnou pastvu pro jejich dobytek, ochranu a využívání potřeb těžby. Několika panovnickými zásahy bylo upraveno i zpracování cínu.

Jako i v jiných revírech poklesla těžba cínu v posledních desetiletích před Bílou horou. I přes řadu ochranných listů vítězů zvláště pro horní města došlo v Čisté i v jiných horních městech k hospodářskému úpadku a odlivu obyvatel, jak o tom svědčí stav obyvatelstva města těsně po skončení třicetileté

války. V Čisté bylo v roce 1654 pouze 55 měšťanských domácností. Vliv na tento proces mohla mít i rekatolizační politika, kterou v 17. století tvrdě nastolili Habsburkové. Luterští obyvatelé města museli buď přestoupit ke katolickému náboženství nebo se museli vystěhovat.⁷⁹

r. 1551 – Ferdinand I. uděluje těžařům a celé horní obci v Čisté na královském panství Loket tato privilegia:

1) těžaři a obyvatelé mají právo svobodného nakládání se svým majetkem a právo svobodného příchodu a odchodu,

2) vše, co je přivázeno pro potřebu horních děl se osvobozuje od mýt a cel,

3) povoluje se jim vlastní cínová tavírna a označování v ní vytaveného cínu vlastní značkou,

4) povoluje se jim svobodný soud, který má být ustanovován hejtmanem v Jáchymově, jemuž mají podléhat i veškeré horní záležitosti,

5) povolují se různá řemesla a živnosti, např. vaření piva, jatky, pekárny, obecní lázně, obecní váha aj.,

6) osvobozují se na dobu 10 let od právního postihu ti, kteří mají své dluhy mimo země koruny české a ohlásili to svým vrchnostem, s výjimkou těch dluhů, které byly učiněny u královských horních děl a slibuje při dalším rozvoji Čisté tyto svobody ještě rozšířit.

r. 1563 – Ferdinand I. vydává městu Čisté lesní řád k ochraně lesů.

r. 1570 – Maxmilián II. potvrzuje hornímu městu Čisté privilegia, která mu udělil Ferdinand I. r.1551.

r. 1579 – Rudolf II. potvrzuje hornímu městu Čisté privilegia, která mu udělil Ferdinand I. r. 1551 a která již potvrdil Maxmilián II.⁸⁰

Město Čistá vyhořelo v r. 1772 až do základů i se svým archívem. Avšak tyto podobné problémy byly i v jiných revírech.⁸¹

---

⁷⁹ VLASÁK, Vladimír, VLASÁKOVÁ, Eva. Státní okresní archiv v Sokolově, se sídlem v Jindřichovicích. 2004.s. 3-6.

⁸⁰ VLASÁK, Vladimír, VLASÁKOVÁ, Eva. Státní okresní archiv v Sokolově, se sídlem v Jindřichovicích. 2004.s. 3-6.

⁸¹ BERAN, Pavel MAJER, Jiří. JANGL, Ladislav. *1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 1996. s. 1.

4.4 Královský báňský řád cínových dolů pro Horní Slavkov, Krásno, Čistou a okolní revíry. (1.1.1548)

„My, Ferdinand, z boží milosti římský král, vždy rozmnožitel Říše, král německý, uherský a český, dalmatský a chorvatský atd. Dáváme na vědomí všem. Protože se s boží milosti ukázalo několik cínových revírů na našich královských pozemcích v Horním Slavkově, Krásnu a Čisté i na jiných okolních místech a domácí i cizí těžaři se zde dali do dolování, rozhodli jsme se nejmilostivěji vydat pro zmíněné cínové revíry následující báňský řád, kterým se mají naši těžaři nyní i v budoucnu řídit. Ale vyhrazujeme si právo podle okolností k užítku revíru i těžařů s dobrou radou v něm provést vylepšení nebo změny, a proto přikazujeme našem nynějším i budoucím perkmistrům a horním soudcům, aby vůči těžařům i ostatním postupovali podle tohoto našeho řádu. Tím splní naši milostivou vůli a přání.“

Tento řád obsahuje 32 článků, na konci jsou přísahy úředníků. Některé články jsou velice zajímavé, a proto bych se o některých z nich ráda zmínila podrobněji. Např.

Článek 2 - nařizuje perkmistrovi v Horním Slavkově, aby vždy poslal hornímu soudci do Krásna opis propůjčovacího listu.

Článek 5 - ohlašoval začátek a konec směny zvoněním a pokud se důlní s dělníky opozdil při sfárání a nebo fáral dříve, měli být všichni potrestáni pokutou.

Článek 24 – uvádí tresty za zlodějnu, došlo-li k ní na dolech nebo v mlýnech. Již v římském právu byly pro důlní revír „Vipasca“ stanoveny přísné tresty za krádeže rudy a jakékoli její převážení v noci a z toho soudíme, že tyto neřesti se vyskytovaly již u našich dávných předků. V tomto článku se praví: *jelikož je mnoho stížností na krádeže a zlodějny, ke kterým došlo až dosud na dolech a ve mlýnech a to, že na čelbách a v dolech se těžařům ztrácí mnoho loje, železa, nářadí, dřeva a dalšího a někdo je v noční době odcizí, přísně poroučíme. Jestliže příště jeden nebo více lidí bude přistiženo při takové zlodějně, či bude nalezeno takové nářadí u někoho jiného, kdo je získal nepoctivě, bude podle práva potrestán na těle a na životě.*

Článek 26 – o tom, že se na dolech nesmí čepovat víno nebo pivo.

Jelikož v r. 1772 shořely při požáru města všechny písemnosti, lze některé věci jen těžko zjišťovat. Tento kdysi bohatý revír měl za sebou vrchol své produkce, kterou ovládal v 16. století evropský trh.⁸²

Mezinárodní politika ve slavkovské oblasti byla složitá. Nenávist mezi katolíky a protestanty vyústila roku 1546 v tzv. šmalkaldskou válku. „*Češi, kteří se taktéž vzbouřili, stále jen taktizovali a tím nepomohli ani sobě, ani svému spojenci v Německu. Vojenským velitelem českého povstání byl zvolen Kašpar Pluh z Rabštejna. 21.4. 1547 však došlo k porážce protestantských vojsk u Mühlberku a následně i k rozpadu české koalice. Král tuto svou výhru náležitě zúročil. Potrestal hlavně města, ale nezapomněl ani na vzpurné panstvo. Postihlo to samozřejmě i Kašpara Pluha. Ten, jako vojenský velitel odboje českých stavů, musel emigrovat. Následně mu bylo konfiskováno celé bečovské panství s báňskými městy Horním Slavkovem a Krásnem, všechn jeho majetek pozemkový i báňský. K 1.9. 1547 byla obě města povýšena na svobodná královská horní města, dostala povolení pečetit červeným voskem a postupně jim byly potvrzeny všechny předchozí výsady a práva. Např. 26.9. 1547 potvrdil král Ferdinand I. výsadní listiny Jindřicha staršího i mladšího z Plavna městu Krásno. Báňského hejtmana však jmenoval král a nařídil mu přítomnost při soudním jednání. Téhož dne obdrželo město Horní Slavkov potvrzení používaného mzdového řádu s přesným vymezením pracovních hodin a trestů za podvody“.*⁸³

Dne 1.10. 1547 byla potvrzena svoboda volného pohybu pro horníky a obyvatele města Horní Slavkov, kterou v minulosti udělil Kašpar Pluh. Město Krásno tuto výsadu obdrželo již 26.9. 1547, ale s jednoročním odkladem. Celý přechod pod královskou jurisdikci bylo završeno **vydáním obecného báňského řádu pro všechny cínové doly dne 1.ledna 1548** (Tomíček, R. uvádí, že tento řád byl, dle názorů Sternberga a Kubátové, již založen na právních podkladech Jáchymovského horního řádu. Kořán však říká, že tento řád je v podstatě řádem Pluhovským z r. 1509, doplněný o některá následně vydaná rozhodnutí).⁸⁴

---

⁸² JISKRA, Jaroslav. Odvodňování dolů dědičnými štolami s ohledem na horní práva na Sokolovsku i jinde. Sokolov: Historia, 2. vydání, 1996. s. 36-37 a 39.

⁸³ TOMÍČEK, Rudolf. *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*. Horní Slavkov, 2007. s. 70-71. ISBN 978-80-254-0173-6.

⁸⁴ TOMÍČEK, Rudolf. *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*. Horní Slavkov, 2007. s. 71. ISBN 978-80-254-0173-6.

4.5 Vývoj doplňků báňských předpisů do r. 1548

Doplňkové báňskoprávní předpisy řešily důležité záležitosti a ujasňovaly i znění jiných předpisů. Jedná se o mandáty, nařízení panovníka, příkazy, nařízení dvorské nebo české komory, dekrety, patenty, resoluce aj.

Báňské předpisy byly samozřejmě citelně ovlivněny vývojem báňské techniky. S rozvojem poznání horníků se bezpečnostní předpisy měnily a zdokonalovaly. Tyto změny se dostávaly i do našich přiložených doplňků, do báňského řádu a hrály v něm významnou roli.

V roce 1541 byl tedy vydán tiskem tzv. „**Denní pořádek horní práce**“, který tyto změny obsahoval, př.:

- Doplněk z r. 1525 – všechny provozovny, doly, rýžovny či rudní mlýny, musí být propůjčovány a evidovány báňským soudcem v Krásně.
- Doplněk z r. 1530 – ustanovuje se v něm nejvyšší orgán pro řešení sporů včele s panem Pluhem, upravuje vztahy mezi dědičnými a obyčejnými těžaři v báňském podnikání a při prodeji rudy a vodní dávky pro majitele mlýnů.
- Doplněk z r. 1531 – pojednává o rozhodování sporů, které mohly vzniknout mezi hormistrem a starostou města při zabavování statků.
- Doplněk z r. 1536 – určuje tresty a pokuty, které mohl stanovit hormistr na jedné a starosta, rada a soud na druhé straně.⁸⁵

---

⁸⁵ TOMÍČEK, Rudolf. *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*. Horní Slavkov, 2007. s. 71, 72. ISBN 978-80-254-0173-6.

5. Hornické revíry 16. století v dnešním Karlovarském kraji

Ferdinand I. byl velmi iniciativní co do vydávání jednotlivých řádů. Nevydal jen královský řád pro Jáchymov r. 1548 a Horní Slavkov, Krásno, Čistou a okolní revíry z r. 1548, ale pod stejným datem i **zvláštní řád pro cínové terény v Krušných horách**, tj. pro Hřebečnou, Pernink, Hroznětín, Horní Blatnou, Boží Dar a pro oblast tzv. lesních cínových dolů (Kaff, Zlatý kopec, Komáří vrch ad.). *„Tři nové královské báňské řády vyhlášené ve stejný den byl mimořádný počín, který ohlašoval nový přístup k hodnocení funkce báňské činnosti ve státní ekonomice. Jejich společným cílem bylo co nejrychleji obnovit u zahraničních podnikatelů – především norimberských a lipských – pocit investiční jistoty, otřesený válečným neklidem i následnou situací. Nové řády měly ovšem i další cíl: utužit centralismus, od nástupu Ferdinanda I. na český trůn, ve všech oblastech státní správy cílevědomě prosazovaný. A konečně měly být součástí snah o vypracování jednotných báňských právních norem pro celé státní území. Jejich prosazení by bylo umožnilo nejen centrální řízení báňské výroby, ale i postupné ovládnutí celé ekonomiky českého státu a její přebudování z hlediska vyšší výnosnosti pro královskou pokladnu. V tomto úsilí měly mít kovy – především mincovní, ale i kovy obecné – jednu ze základních pozic.“⁸⁶*

5.1 Horní Blatná

Výhodou tohoto města je dochovaná, ručně psaná kronika. První zásadní věcí pro toto území, vytvořil král Jiří z Poděbrad v r. 1459. Jako věno své dcery saskému kurfiřtovi Albrechtovi I. postoupil území s budoucími městy Horní Blatná a Boží Dar. Horníci zde odkryly několik nadějných žil a v letech 1531 – 1532 se sem horníci stěhovali také z Německa, ze Scheebergu. Proto, po objevu bohatých cínových žil, založil saský kurfiřt Johann Friedrich dvě nová horní města – v r. 1532 Horní Blatnou a o rok později Boží Dar. Někdy se uvádí, že se jednalo o kolonie Schneebergu, tedy Německa. Po uzavření míru r. 1546 s vévodou Mořicem byla stanovena hranice a území s Horní Blatnou a Božím Darem se opět vrátilo zpět České koruně. Všechny ještě provozované lesní cínové doly byly podřízeny báňskému hejtmanství v Jáchymově. V r. 1548 vydal císař

---

⁸⁶ MAJER, Jiří. *K počátkům báňskoprávního vývoje na Slavkovsku do 16. století*. Minulosti Západočeského kraje. 1971, č. 8, s. 136-137.

Ferdinand I. Jáchymovský horní řád a i všechny cínové doly obdržely tento řád také. Zároveň Horní Blatná byla povýšena na královské horní město.⁸⁷

Není jednoduché zjistit, kdy byla v Horní Blatné zahájena důlní činnost, jelikož chybí dostatek pramenů. Je však velmi pravděpodobné, že se zde již v prehistorické době v potocích na úpatí Krušných hor rýžoval cín. Soustavnější exploatace krušnohorských cínovcových ložisek, jež závisela na osídlování krajiny, nastala asi až ve 12. století. Koncem 12. století byl totiž založen mezi Čechami a Míšni hrad Schwarzenburg, kolem něhož se soustřeďovalo trvalé osídlení. Vlastníky Schwarzenberského panství postupně několik šlechtických rodů např. Elsterbergové, Leisnigové a od r. 1425 bylo v majetku českého šlechtického rodu Tetovských z Tetova, kteří jej v r. 1532 odprodali saskému kurfiřtovi Johannu Friedrichovi.

Po zakoupení schwarzenberského panství vydal saský kurfiřt v r. 1532 nařízení, aby úředníci ze Sneebergu společně se schwarzenberským hormistrem vymýtili les a vytyčili na Blatenském vrchu vhodné pozemky pro výstavbu nového hornického sídliště a vyměřili a v plánu vyznačili stavební parcely. Bohatí stavěli svá obydlí blíže náměstí, chudým obyvatelům byly přiděleny parcely v postranních ulicích, dál od středu sídliště. Až v r. 1534 byly stanoveny přesné hranice nové obce mezi Horní Blatnou a nově založeným Božím Darem.

Tím, že se začalo rychle stavět, začalo se i horečně dolovat. Aby byl zajištěn pořádek, jak v hornických provozech tak i ve společnosti, bylo nutno upravit vlastnické vztahy a určit povinnosti i práva pevnými předpisy. V první řadě se řešilo právní zajištění dolování. Již 7.10. 1534 navrhl schneeberský horní hejtman saskému kurfiřtovi Johannu Fridrichovi vypracovat horní řád, či spíše směrnice pro právní vztahy v jednotlivých revírech schwarzenberského panství. Rychlý růst důlní činnosti na Blatensku si vyžádal brzo publikování právních norem v závazném horním řádu. Začátkem roku 1535 byl ve cvikovské tiskárně vytištěn „Churfürstliche Bergordnung auf der Platten“, který zajišťoval hornickou činnost. Byli ustanoveni horní úředníci, hormistr, kontrolní písař a dva horní přísežní, kteří dohlíželi na dodržování horního řádu a na řádný chod cínových, železorudných a stříbrných provozů.

Dne 22. 2. 1535 udělil saský kurfiřt Horní Blatné městské privilegium, které upravovalo postavení obyvatelstva, přiznávalo městečku právo volit

---

⁸⁷ JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál. Nепublikováno.

každoročně rýchtáře a konšely a stalo se tak základem městské samosprávy. Novému městu byly uděleny též významné hospodářské výsady, právo porážky, pečení chleba, vaření piva aj. Kromě toho se těžařům povolovalo budovat cínové hutě. Podle tohoto privilegia bylo město podřízeno vrchnímu hornímu hejtmanovi ve Schneebergu, kde se měly řešit sporné případy jak městské, tak i hornické. Blatenským měšťanům se však zdály udělené svobody nedostačující a žádali, aby v obvodu jedné míle nebylo založeno nové město, aby byl ponechán vybírání povinný horní desátek pro potřeby města aj. Kurfiřt svým listem z 9. 4. 1535 splnil některé požadavky blatenských, většinu však zamítl. Městu bylo přiznáno právo používat schneberský horní řád v případě, že by byly nalezeny i jiné kovy, např. stříbro.

Od 30. let se důlní činnost v blatenském revíru intenzivně rozvíjela a vzkvétalo i město, které bylo stále pod pravomocí saského kurfiřta. Tento slibný rozvoj byl však ve 40. letech přerušen válečnými událostmi tzv. schmalkaldské války, kdy bylo město několikrát obsazeno vojskem. Ferdinand I. po vyhrané válce donutil při mírových jednáních saského kurfiřta Mořice v Pražské dohodě, uzavřené r. 1546, aby mu postoupil část schwarzenberského panství. Podle dohody připadla města Horní Blatná, Boží Dar s lesy Čechám, ale výnosy z dolů byly ponechány Sasku. Protože většina obyvatel odstoupených měst a vesnic byla protestantského vyznání, obávala se nové katolické vrchnosti a proto se velká část obyvatel po obsazení královským vojskem rozprchla a dolování ustalo. Až když se český nejvyšší horní hejtman Krištof Gendorf ve vyhlášce z 24.10. 1546 zaručil, že budou zachovány všechny městské výsady, majetková práva a svoboda náboženství, obyvatelstvo se uklidnilo a vrátilo se zpět do svých domovů. Města Horní Blatná a Boží Dar složila přísahu věrnosti Ferdinandovi I. a stalo se natrvalo součástí českého státního území.

Ferdinand I. vydal v r. 1548 pro cínové doly nový horní řád, podle něhož tzv. lesní cínové doly v obvodu Horní Blatné a Božího Daru byly podřízeny vrchnímu hornímu hejtmanství v Jáchymově. Městu Horní Blatné udělil 30. 7. 1555 nové svobody. V r. 1579 potvrdil Rudolf II. listinou vydanou 23. 4. definitivně plnou příslušnost Horní Blatné, Božímu Daru, Hřebečné, Abertam

k zemi a české koruně bez jakýchkoliv závazků. Koncem 16. století dolování upadá. Teprve na přelomu 16. a 17. století nastalo oživení.⁸⁸

5.2 Boží Dar

Již roku 1531 jsou z okolí Božího Daru uváděny cínové doly. Předpokládá se proto, že v tomto roce bylo založeno sídliště.⁸⁹ V téže roce bylo prohlášeno horním městem.

Hospodářský význam božídarského a sousedního blatenského revíru využil Ferdinand I. k tomu, aby je obsadil vojenskou posádkou a po vyhrané šmalkaldské válce r. 1546 – 1547 připojil k českému království. V r. 1548 potvrdil Ferdinand I. městům jejich výsady a podpořil báňské podnikání.

Boží Dar vznikl postupným shromažďováním horníků z lesních dolů a kolonizací horníků ze Schneebergu. Proto jej také někteří kronikáři označovali (stejně jako Horní Blatnou) kolonií Schneebergu. První zmínka o hornické osadě Boží Dar (tehdy se jmenovalo Wintersgrün) pochází z r. 1500, kdy obdržela od Vladislava II. Jagellonského horní řád. Počínaje rokem 1517 byla v okolí Božího Daru zahájena hornická činnost ve větší míře. Ze začátku se jednalo o cínovou rudu, těžba stříbrných rud se totiž začala rozvíjet až v r. 1528. Rok 1546 znamenal přechod božídarských dolů do majetku krále Ferdinanda I., který v Praze uzavřel 14. října s vévodou Mořicem mír a stanovil demarkační linii; tím Boží Dar a Horní Blatná spadly do Čech. V r. 1548 vydává Ferdinand I. horní řád pro cínové doly v Hřebečné a dalších městech, mezi nimi i pro Boží Dar. 1. 3. 1558 vydává Dvorská komora mandát a instrukci vrchnímu hejtmanovi Kryštofu z Karlovic o tom jak má spravovat svěřený úřad, který zahrnoval jáchymovský okrsek vč. Božího Daru. V r. 1579 potvrdil Rudolf II. Božímu Daru městská práva a v r. 1601 získal od téhož panovníka vyšší statut, a to svobodné královské horní město.

Hornická činnost u Božího Daru utichá až v r. 1854.⁹⁰

---

⁸⁸ KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Účast žen v dolování v Horní Blatné v roce 1535*. Studie z dějin hornictví, 2006. č. 35. s. 48-49.

⁸⁹ HLOUŠEK, Jan. *Hornictví a geologie Božídarska*. Obec Boží Dar: 2006. s. 1.

⁹⁰ JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál. Nepublikováno.

5.3 Abertamy

Město Abertamy vzniklo na panství hrabat Šliků v r. 1529 po nálezu bohatých žil stříbrných rud a největší rozkvět zažilo po udělení horních svobod r. 1531. Od počátku vzniku města až do r. 1849 byly Abertamy těsně svázané s Jáchymovem – obyvatelé Abertam byli považováni za jáchymovské měšťany a sdíleli s nimi stejná privilegia. Dolování se velmi rychle šířilo, už ve 30. letech 16. století se zde pracovalo na minimálně 20-ti žilách. Celkově se z abertamských dolů do konce 16. století vytěžilo 256 tun stříbra. Období největšího rozvoje těžby trvalo do roku 1558.

V r. 1579 se Abertamy staly spolu s Jáchymovem, a další původně šlikovskou držbou, korunním majetkem.⁹¹

Mimořádně úspěšné výsledky báňských prací ve Slavkovském lese vyvolaly pokusy zjistit výskyt cínových rud také v západní části Krušných hor na české i saské straně. Na saské straně byly udělovány městské výsady dříve, např. v r. 1477 Schneeberg, v r. 1496 Annaberg aj. Na české straně vzniklo několik hornických osad, z nichž některé před r. 1450 získaly městské práva (Nejdek, Jindřichovice). V r. 1533 byla založena Horní Blatná a Boží Dar jako horní města z řadou výsad. Na Abertamy tak bylo od poloviny 16. století báňsky útočeno. Toto horní město bylo pevně spjato s dobýváním cínu a stříbra, nebylo ale pevně spjato jen s dobýváním cínu a stříbra, ale i kobaltu, arzenitu aj. Abertamy dosáhly vrcholu hornické činnosti po r. 1529, kdy je uváděn počátek intenzivního dolování. Některé zprávy uvádí, že zahájení těžby cínových rud v Abertamech začíná r. 1531. V letech 1516 – 1534 vzniklo v Krušných Horách celkem 10 horních měst, mezi nimiž byly Abertamy, Pernink, Horní Blatná a Boží Dar. Abertamy představovaly v té době tak význačné horní městečko, že dokonce disponovaly svým vlastním soudem. Ale i přesto, že měly svůj vlastní soud, spadaly pod báňské hejtmanství v Jáchymově. V r. 1547 jsou ještě stále podřízeny Abertamské doly hornímu úřadu v Jáchymově.⁹²

---

⁹¹ ZEMAN, Lubomír. *Průvodce po významných hornických památkách západního Krušnohoří*. Karlovy Vary: POLYPRESS, 2010. s. 4. ISBN 978-80-87104-72-9.

⁹² JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál. Nepublikováno.

5.4 Pernink

Protestantský Pernink byl založen r. 1533 u ložisek cínové rudy. Ovšem s tímto tvrzením nesouhlasí všichni. Např. v knize Pilze, J. Dějiny města Nejdku do r. 1923 se dočteme, že podle kroniky v Horní Blatné je datum založení Perninku uveden r. 1532.⁹³ Původní německá jména Perninku – Perlinger, Perninger, Barringen – přímo či nepřímo souvisí s německým „Bär“, tedy medvěd. Hrabě Heinrich Šlik udělil Perninku městská privilegia. Za svůj rozkvět vděčí Pernink nejen cínu, ale i stříbru. Nejrozsáhlejší těžba cínu zde probíhala v letech 1546 – 1550.⁹⁴

5.5 Hroznětín

Hroznětín byl založen na konci 12. století vladkou Hroznatou v lesích, kterou dostal jako výsluhu od krále Přemysla. Někdy kolem roku 1333 bylo povýšeno na městečko. Již za Karla IV. byla u Hroznětína z iniciativy mnichů tepelského kláštera dobývána železná ruda. V r. 1386 bylo městečko povýšeno na město a obdarováno znakem. Šlikové dostali toto panství r. 1439 jako dědičné léno. Těžba v okolí města je jako v jiných revírech spojena s érou Šliků. Hroznětín po třicetileté válce velikostí předběhl Nejdeck a dokonce se přiblížil Karlovým Varům. Hroznětín ve svých dílech zaznamenaly např. Agricola, Mathesus, aj.

Od počátku vlády Šliků, kdy se Hroznětín stal součástí jejich panství se zde začali usazovat židé, kteří nesměli bydlet v Karlových Varech a v jiných horních městech v okolí. Dodnes se zde nachází jeden z nejstarších židovských hřbitovů.⁹⁵

5.6 Nejdek

Nejdek vznikl v polovině 13. století jako původně hornická osada v místech, kde se rýžoval cínovec. Hlavní rozvoj Nejdek zažil za panství Šliků (1446-1602). Jako horní město je Nejdek znám prokazatelně od r. 1579, patrně jím však byl již dříve, 1410. Za držby Šliků dochází k rozmachu těžby železných rud. S rozvojem těžby souvisí četná výstavba hutí na Nejdecku, ale také postupné rozrůstání městečka.⁹⁶

⁹³ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do r. 1923*. Nejdek, 2003. s. 85. ISBN 80-239-1979-2.

⁹⁴ ROJÍK, Petr. *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří*. Sokolov: Okresní muzeum a knihovna Sokolov, 2000. s. 164.

⁹⁵ ROJÍK, Petr. *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří*. Sokolov: Okresní muzeum a knihovna Sokolov, 2000. s. 167-168.

⁹⁶ ZEMAN, Lubomír. *Průvodce po významných hornických památkách západního Krušnohoří*. Karlovy Vary: POLYPRESS, 2010. s. 45. ISBN 978-80-87104-72-9.

Za vlády pánů Pliků (1300-1410) hornictví v Nejdku zažilo svůj první rozkvět. V době husitských válek tento rozkvět zaznamenal silný pokles. A tak vládu hrabat Šliků v Nejdku (1446-1602) můžeme považovat za období druhého rozkvětu, který racionálnější přístupem k dolování první rozkvět překonal. Šlikové uměli, hlavně v době, kdy byli neomezenými pány hor do r. 1545 s rozumem a s úspěchem získávat poklady země a využívat je k růstu rodu. A tak s jejich odchodem zmizelo z Nejdku štěstí. Poslední smrtelnou ránu Nejdku zasadila třicetiletá válka. „*Co zbylo z hornictví do 18. a 19. století byl pouze stín a ubohý zbytek někdejšího lesku*“.⁹⁷

5.7 Kraslice - Tisová

Na úvod bych zde ráda uvedla, že hornictví v Kraslicích je považováno za jedno z nejstarších dolování v Čechách, což uvádí i Kašpar Sternberg.

Významnou událost zdejší důlní činnosti znamená rok 1530. Toho roku dostal Jeroným Šlik od krále Ferdinanda I. horní výsady na těžbu zlata, stříbra a jiných kovů a na svobodný prodej poloviny horního desátku pro celé kraslické panství. Největší rozmach kraslického dolování nastává po roce 1575, kdy se stalo panství majetkem Schönburgů. Koncem 16. století probíhaly důlní práce na řadě míst nejbližšího okolí Kraslic.

7. září 1590 byla založena Kraslická horní kniha, jejíž zápisy jsou vedeny do r. 1614.

Kraslické měděné dolování přilákalo do města řadu cizích podnikatelů až z Frankfurtu, Norimberka a dalších míst. Ti na důlní činnosti vydělávali obrovské částky, ale na straně druhé jejich finanční vklady byly významnými injekcemi pro rozvoj hornictví.

4. srpna 1601 vydal August ze Schönburgu horní řád, který byl i v pozdějších dobách znovu obnovován a potvrzován a v témže roce byl otevřen horní úřad. Předpokládá se, že po vydání schönburského horního řádu pracovalo v dolech asi 2000 horníků, tavičů, uhlířů a dalších pracovníků.⁹⁸

---

⁹⁷ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdka do r. 1923*. Nejde, 2003, s. 71. ISBN 80-239-1979-2.

⁹⁸ PROKOP, Vladimír, BERAN, Petr. *Vlastivědný sborník Klubu přátel Okresního muzea v Sokolově*. Sokolov, Okresní muzeum Sokolov. 1989. s. 4-5.

Kraslice tak pařily spolu s největšími horními městy Loketska – Jáchymovem a Horním Slavkovem – k nejlidnatějším městům v regionu. Slibný rozmach hornictví byl však přerušen událostmi po Bílé hoře r. 1620.

Mnoho zpráv k objasnění historie a začátků hornické činnosti v Kraslicích není k dispozici mnoho, prostě se nedochovaly. Je doloženo, že císař Zikmund daroval panství Kraslice a Loket v r. 1437 svému kancléři Kašparu Šlikovi a potvrdil pro něj všechna privilegia. Šlikovská rodina rozvinula a pozvedla hornickou činnosti na území celého dnešního Karlovarského kraje. Zbytek panství Kraslic vlastnil Jan Loketský a Jan Pflug. V r. 1541 se staly Kraslice svobodným horním městem a již v polovině 15. století je připomínána existence hornického bratrstva. V r. 1601 vydal pan August ze Schönbergu tištěný horní řád pro panství Kraslice. Dá se říci, že se v podstatě jednalo o zkrácený výtah z Jáchymovského horního řádu.

Negativní dopad na hornickou činnost měly neustálé změny majitelů panství. Vystřídali se zde Reitenbachové, Šlikové, pánové z Rabštejna aj. Je zajímavé, že Plevenští nechali v robě bojů s Jiřím z Poděbrad Kraslice zčásti vypálit.

Největší rozvoj hornictví na Kraslicku nastal za vlády Schönbergů. Koncem 16. století přilákala těžba cizí podnikatele z Lipska, Norimberka aj.

V r. 1509 je založena kraslická horní kniha.

Úpadek hornictví přinesla třicetiletá válka (1618-1648).⁹⁹

Autor kraslické kroniky Kotěšovec, V. dochází k závěru, že Kraslice byly malým městem nepatrného významu a dost odlehlé, jelikož se o zdejších dolování vůbec nezmiňuje jak Agricola ve svých spisech a nezmiňuje se o nich také Petr Albinus ve své knize „Meissner Bergchronika“ z r. 1589.

5.8 Oloví, Hřebečná, Krajková, Boučí

Největší rozmach těžby olověných rud je spjat s oblastí Oloví. Toto město vzniklo právě díky rozsáhlé kutací činnosti. V r. 1523 získali tuto hornickou osadu Šlikové a téhož roku Oloví obdrželo svůj horní řád a horní svobody. V r. 1524 byl do Oloví přenesen horní úřad z nedaleké Krajkové, kde se olovo rovněž těžilo.

---

⁹⁹ JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál. Nепublikováno.

Horní řád z roku 1523 znovu potvrdil v r. 1558 i císař Ferdinand I. Po konfiskacích v souvislosti s prvním protihabsburským odbojem povýšil Ferdinand I. 2. června 1561 Oloví na královské horní město a v r. 1594 mu císař Rudolf II. udělil městský znak.

Doklady o Starém olověném dolování v Oloví zničil 2. května 1700 velký požár radnice v Oloví¹⁰⁰.

Celkem dosáhla produkce cínu v 16. století z českého Krušnohoří téměř 60% výroby cínu v celé kontinentální Evropě.

Železné rudy se těžily v 16. století na mnoha místech – Horní Blatná, mezi Horní Blatnou a Perninkem, Nejdkem aj.

Panství Hartenbeg bylo lénem České koruny a v držení jej měli páni z Hartenbergu. Kdy došlo na tomto území k otvírce olověných dolů není přesně známo, ale to, že patřily už počátkem 14 století pánům na Hartenbergu, dokládá listina z r. 1314. V 15. století Hartenbergové prodali panství hrabatům Šlikům s výhradou desátku z dolů, který ale Wolf z Hartenbergu postoupil až v r. 1523 hraběti Štěpánu Šlikovi za 270 zlatých. Usuzuji tedy, že těžba byla málo významná. Hraběti Štěpánu Šlikovi však na těžbě záleželo, což je poznat z nejstarší dochované důlní knihy z r. 1524, kdy byl do Oloví přenesen horní úřad z Krajkové. Těžba olověných rud se dostalo v okolí Krajkové na takovou úroveň, že Václav Šlik udělil 1.6. 1481 hornické osadě práva poddanského horního města. O čtyři roky později toto privilegium potvrdil král Vladislav II. Krajková tak získala městský znak.

Okolo dolů si těžaři i havíři začali stavět domy i chýše. Toto osídlení bylo nazýváno Bleistadt (Oloví). Osada obdržela v r. 1523 městskou výsadu hraběte Štěpána Šlika, který zahájil stavbu kostela. Vlivem rozsáhlého požáru v r. 1700 lehla popelem radnice se všemi spisy a tím byly ztraceny veškeré zprávy z té doby. V r. 1580 potvrdil král Rudolf II. Oloví statut svobodného horního města a v r. 1594 mu věnoval městský znak a právo pečetit zeleným voskem.

V r. 1547 bylo také panství Hartenberk zkonfiskováno se všemi ostatními šlikovskými statky a doly a v r. 1551 zastaveno Jindřichovi z Plavna. V této době došlo k úpadku hornictví, jak dokumentuje listina z r. 1552.

---

¹⁰⁰ PROKOP, Vladimír, BERAN, Petr. *Vlastivědný sborník Klubu přátel Okresního muzea v Sokolově*. Sokolov, Okresní muzeum Sokolov. 1989. s. 3.

Po smrti Jindřicha z Plavna se do dolování zapojila jeho vdova. Těžaři si stěžovali a správce v Jáchymově dostal úkol, aby paní vdově z Plavna vysvětlil poměry a vyjednával s ní. Ta se ovšem vyjádřila, že jí platná nařízení pro Oloví nebyla sdělena.

2. června 1561 dochází k povýšení Oloví na královské horní město s obvyklými výsadami a právem dosazovat ve městě učitele a faráře. 16. září 1597 prodal král Rudolf panství Hartenberg a statek Krajková Jindřichovi z Písnice s výjimkou hartenberského lesa pro olověné doly. Protože dědicové pána z Písnice nechtěli těžařům přenechávat dřevo za obvyklou cenu a dokonce zabraňovali jeho převážení přes své pozemky, jeho veličenstvo je v r. 1609 napomenulo.¹⁰¹

5.9 Potůčky

V oblasti Potůčků probíhalo rýžování kovů již v 1. polovině 16. století. Je až neuvěřitelné, kolik množství pozůstatků po historické hornické činnosti je zde možno vidět, ať se jedná o propadliny, zavalené štoly aj. Těžba stříbrných rud v nepatrném množství probíhala až do konce 19. století.¹⁰²

5.10 Jindřichovice, doly u Přebuzi

Původně zemědělská ves Jindřichovice se stala městem v r.1537. Přispělo k tomu hornictví a hutnictví, protože do jindřichovického panství zasahovala cínová ložiska u Přebuze, výběžky rudního revíru Oloví aj.¹⁰³

V okolí hornické městečka Jindřichovice jsou ještě dnes patné zbytky po důlní činnosti. Stejně tak jako mnoho jiných měst vděčí Přebuz za svůj vznik a vzestup hornické činnosti. Založena byla v r. 1493 jako hornická osada. Jak to tak již bývá, dokumentace uložená u vrchnosti mnohdy podlehla požárům, nebo byla zničena s přechodem panství do jiného vlastnictví, či při konfiskacích apod.

Zdejší cínové doly vznikly v 1. polovině 16. století a svého vrcholu dosáhly za vlády Šliků. Okolo dolů se usazovali horníci, což vedlo ke vzniku městečka Přebuz. Listinu s výsadami obdržela Přebuz od hraběte Viktorína Šlika v r. 1553 na dobu 15 let. Tuto listinu potvrdil v r. 1670 nástupce Šliků, hrabě Jan

---

¹⁰¹ JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál. Nepublikováno.

¹⁰² JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál. Nepublikováno.

¹⁰³ ROJÍK, P. *Nerostné bohatství Krušnohoří a jeho využití v průběhu věků*. Dialog, 2011, s. 7-8.

Hartwig Nostic. Ten privilegium prodloužil opět o 15 roků. Následně docházelo vždy k potvrzování privilegií na dobu 15 let, až po hraběte Bedřich Nostice.

Hornická činnost zde probíhala se střídavými úspěchy až do třicetileté války. Zdejší hornictví zaniklo vlivem jak této války, tak i vystěhováním nekatolíků.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál. Nepublikováno.

6. Hornická bratrstva, pokladny

Vysoká odbornost hornické práce vyžadovala zkušenost, dovednost a zručnost. V podzemí na horníky neustále číhala hrozba zranění, smrti a horní nemoci a tak se podle nejstarších horních řádů čeští horníci začali sdružovat do společenstev tzv. bratrstev. Tato zajímavá společenství si postupně vytvářela peněžní rezervy, z nichž by byla poskytnuta podpora pro zraněné, nemocné, staré a i pro pozůstalé.¹⁰⁵

K těmto účelům byly vybírány při výplatě mzdy v sobotu večer od všech horníků libovolné dobrovolné příspěvky do pokladnice. Tyto dobrovolné příspěvky později nedostačovaly, a tak byla uložena všem horníkům sdruženým v bratrství povinnost k pravidelným příspěvkům vyměřeným podle výše jejich mzdy.

Tato prvotní bratrstva, jejichž dějiny sahají zajisté dále než jsou zachovány písemné záznamy, byla ryze soukromého a svépomocného rázu. Horníci si je sami vytvářeli z vlastních podnětů a ze svých příspěvků vydržovali a spravovali přes své volené starší bratry nezávisle na horních úřadech.

Na základě této primitivní nejstarší formy vzájemného soukromého podporování horníků se postupem času vyvinuly organizované bratrské pokladny.

Nelze přímo zjistit, kde a kdy vznikly v českých zemích hornické pokladny. Je ale pravděpodobné, že tyto spolky existovaly již dříve, než je uváděno v zachovaných listinách. Např. Jáchymovský horní řád z r. 1518 neobsahuje ani zmínku o hornických bratrských pokladnách. Ovšem z dodatků, které byly po vzpourách jáchymovských horníků v r. 1525 připojeny, soudím, že bratrské pokladny existovaly již dávno před tím. V těchto dodatcích je uvedeno: „*Bratrstvo i dále jako odedávna si mělo voliti své starší bratry, své jmění výhradně spravovati, nositi svou korouhev, užívati své pečeti a opatřovati svou pokladnici bratrskou, opatřenou třemi nebo čtyřmi klíči, jež měli v úschově starší bratrstva a jimž je směli otvírat a zavírat současně*“.¹⁰⁶

Podle jáchymovského řádu z r. 1548 mělo mít bratrstvo svou pokladnu, účty a jiné věci uložené na bezpečném místě. V horním řádu cínových dolů u města Horní Slavkov, Krásno a Čistá z roku 1548, který vychází z výše

¹⁰⁵ KUBÁTOVÁ, Ludmila, FILIP, Václav, BOK, Václav. *Statuta horního města Jáchymova z roku 1526*. Praha: Vydavatelství Ministerstva vnitra, 2012. s. 111. ISBN 978-80-86466-24-8.

¹⁰⁶ HÁJEK, Ladislav. *Počátky vzniku hornických pokladen*. [online]. ©2008 [cit. 7.8.2008]. Dostupné z: <http://www.hornicky-klub.info/>.

uvedeného Jáchymovského horního řádu, bychom se dočetli, že: „*každý směnmistr a nebo důlní má sraziti dělníkovi týdně 1 fenik ze mzdy a sobotu vložití jej do pokladny k prospěchu a dobru bratrstva. Starší mají každé čtvrtletí klásti počty ze jmění před celým bratrstvem. Kdyby nějaký tovariš onemocněl, má mu býti půjčeno z pokladny v poměru k jeho nemoci a podle nálezu hornistrova, přísežných a starších. Nemocný má se však přičiniti, aby pokud možno částku zase vrátil.*“

Hornickými bratrstvy se podrobně zabývá návrh tzv. Kutnohorské reformace z r. 1579. V návrhu se uvádí: „*Na Kutnohorských dolech byla odedávna všeliká, různá hornická bratrstva. Ta spravují a nejméně 1 za rok svobodně svolávají starší.*“ Ti nebyli voleni od veškerého hornictva jakožto celku, ale jednotlivými kategoriemi dělníků, jako byli taviči, trejbíři, hašplíři, šlichari, aj. Nejdůležitějšími příjmy těchto pokladen byly týdenní příspěvky dělníků ze mzdy, případně také skromná pomoc zeměpánů. Z těchto příspěvků se tak mohly udržovat kostely, nemocnice, školy a chudá nemocná bratrstva. Kdo našel na dole obživu, ten byl nucen přistoupit k bratrstvu.

I v dějinách českého hornictví od Kašpara Sternberga se uvádí, že v 16. století připadala bratrským pokladnám část výnosů, která musela být ponechána na každém dole na zlato a stříbro ze svou svobodných, poplatkům nepodléhajících kusů. Tyto výnosy měly sloužit: „*ku potřebě služby boží a chudých lidí, kteří by od hor škodu vzaly*“.

Rovněž v narovnání o hory a kovy z r. 1575 vydaným Maxmiliánem II., jsou českým stavům ukládány povinnosti dávat část výnosů na tyto cíle.

Z uvedených historických údajů je patrné, že hornické bratrské pokladny se opírají o staletou tradici a historii. Počátky vzájemné podpory členům bratrstev byly skromné a později stále rostly.¹⁰⁷

Předpokládá se, že v 16. století byla bratrská pokladna fungující orgán, která se stala pojistkou sociální sítě jáchymovských horníků.

---

¹⁰⁷ HÁJEK.Ladislav. *Počátky vzniku hornických pokladen*. [online]. ©2008 [cit. 7.8.2008]. Dostupné z: <http://www.hornicky-klub.info/>.

7. Právní, sociální, společenské a ekonomické vztahy v 16. století

V této kapitole se opět vrátíme k Jáchymovskému báňskému řádu z r. 1548, jelikož se stal opravdu důležitým pro řešení právních a sociálních problémů na všech nových dolech v českých zemích v 16. století.

Před dalším výkladem považuji za vhodné v krátkosti shrnout průběh vydávání báňských řádů v tomto století. Víme, že do 16. století byl jediným horním zákonem *Ius regale montanorum* z r. 1300, nebo-li kutnohorské právo. Tento zákon byl v průběhu 14. a 15. století doplňován tak, jak to vyžadovala právní a správní praxe. Zlom nastal v roce 1509 v Horním Slavkově, kdy byl v českých zemích zaveden horní řád podle saského typu. Téhož roku byl vyhlášen v Annabergu – my ho známe pod názvem Annaberský řád. V Horním Slavkově řád z roku 1516 nahradil starší řád z roku 1507. Je důležité připomenout, že v roce 1518 byla ustanovení z Annabergu zavedena jako směrnice v Jáchymově a poté byl zaváděn i v nových důlních revírech. V roce 1541 byl jáchymovský řád rozšířen a v roce 1548 byl vyhlášen jako královský horní řád pro Jáchymov.

Důvodem odklonu od starého báňského práva byla především snaha přilákat těžaře ze Saska, u kterých došlo k útlumu hornické činnosti. V saském modelu byl zdůrazněn direktivní princip řízení důlní činnosti a tato skutečnost byla v souladu se záměry panovníků na českém trůně, kteří měli centralistické záměry. K odstranění liberálního českého práva byl tento řád využit jako nástroj k posílení ústřední moci.

Závazným se stal pro řešení právních a sociálních problémů na všech nových dolech Jáchymovský horní řád z roku 1548. „*Kromě direktivního principu řízení obsahoval další centralizační prvky, které byly českému právu cizí. Promítly se v řadě ustanovení podporujících báňské podnikání s cílem zvýšit příjem pro královskou pokladnu.*“¹⁰⁸ Tak např. byla pracovní doba prodloužena ze šesti hodin na osmihodinovou práci pod zemí a na povrchu byla stanovena na dvanáct hodin. Po protestech jáchymovského hornictva, o které jsem již pojednávala, byla pracovní doba snížena na sedm hodin. Jáchymovský řád měl proti starším právním směrnicím lépe propracované provozní a sociální ustanovení.

---

¹⁰⁸ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. s.122. ISBN 80-7277-222-8.

Majer, J. tvrdí, že středověké báňské právo značně stranilo dělnictvu. Jáchymovský řád, který byl doplňován a zpřesňován toto nepotlačil. Hrozbou zadržení části nebo celé mzdy zpřísnil dohled nad horníky a při porušení pracovní kázně hrozil propuštěním z práce. Dokonce zpřísnil a zakázal jakékoli hromadné protestní akce a demonstrace, jenž kvalifikoval jako zločin a stanovil pro ně nejpřísnější tresty. Funkcionářům hornických bratrstev nařídil, že jsou povinni Hornímu úřadu hlásit případné záměry konat jakékoli protesty pod pohrůžkou trestního stíhání za spoluvinu. Po povstáních v Jáchymově (1518 - 1525), v Horním Slavkově (1519 - 1525) a po vyhlášení jednodenní mzdové stávky na Hřebečné (1556) byla omezena pravomoc těchto volených zástupců (funkcionářů). A tak volby těchto osob musela být jmenovitě schválena královskými úředníky. Majer, J. dále trefně zmiňuje, že do procesní části jáchymovského řádu nebyla zařazena ustanovení, která hornictvu zaručovala rovnoprávnost ve sporech z důlními podnikateli před soudem nebo nárok na přidělení obhájce ex offio.

Jáchymovský řád přinesl i řadu pozitivních ustanovení, např. záruku plné mzdy při pracovním úrazu v době rekonvalescence, postiženým přiznal nárok úhrady za ošetření a za léky z prostředků důlního podniku. Je zde cítit prvek sociálního citění – horníci nesmí být propuštěni týden před hlavními církevními svátky, zpřísnil platební povinnosti důlních podnikatelů vůči dělníkům za nezaviněné prostoje, přerušení práce (při závalech, průvalech vod, důlních požárů a jiných havarijních případech).

Nově otevírané důlní revíry se řídily jáchymovským řádem prosazovaný královskou mocí. Starší revíry se dále řídily právem kutnohorským. Snahy o odstranění této dvojkolejnosti byly zahájeny již roku 1579. Pro odpor Kutné hory za podpory českého zemského sněmu proběhly bezvýsledně. A tak tato bipolarita byla zachována až do 18. století.

V 16. století se zásluhou kvality mincovního oběživa projevilo zintenzivnění ekonomického dění. Mincovny tak měly mimořádnou úlohu. A tak první habsburský panovník Ferdinand I. se snažil o plné uplatnění královských mincovních práv, které byly oslabeny v minulosti stavu. *„V roce jeho nástupu na český trůn roku 1526 byly v činnosti dvě mincovny – královská v Kutné hoře a soukromá v Jáchymově, v níž od roku 1519/20 hrabata Šlikové na základě usnesení českého sněmu a právně nepřilíš průkazného souhlasu krále Ludvíka*

Jagellonského získali právo razit mince, Ferdinandem I. však nepotvrzené. Roku 1528 se proto Ferdinand vynutil za jistých kompenzací Šlikům převzetí jejich mincovny do královské správy. Šlikové si totiž nejen присvojili desátek, tedy plných 10% z výtěžku stříbra, ale i z ražby mincí jim plynuly značné zisky. Uvážíme-li, že v letech 1520 -28 bylo z jáchymovského stříbra (a to nikoli ze všeho) zmincováno kolem 2,2 milionů tolarů, kromě mincí drobnějších, pak je jasné, proč se král právě zde rozhodl zasáhnout“.¹⁰⁹

Výše zmíněná dvojkolejnost spočívala v tom, že kutnohorská mincovna pokračovala v ražbě grošů, zatímco jáchymovská mincovna od počátku razila toлары. Tolar byl nový typ, který měl ve stříbře stejnou hodnotu jako zlatý dukát. Tolar měl obsah kolem 90% stříbra. Ražba tolarů pokračovala nerušeně dále i po převzetí jáchymovské mincovny a měl významné politické poslání – sloužit jako prostředek k měnovému sjednocení nejen českých, ale též alpských, uherských, německých a španělských zemí. Grošový a tolarový systém odpovídal širokým potřebám hospodářského dění. Nepřekrývaly se, naopak na sebe navazovaly. Poptávka po tolaru převládala ve velkoobchodním styku a mezinárodním obchodu. Naopak groš a mince nižší hodnoty se uplatnily především v maloobchodním styku a ve vnitřním obchodě.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. s.125. ISBN 80-7277-222-8.

¹¹⁰ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. s.125. ISBN 80-7277-222-8.

8. Závěr

Ve své diplomové práci, která se zaměřuje na horní právo Karlovarského kraje v 16. století, jsem se čtenáři pokusila přiblížit nejvýraznější mezníky tohoto století, které je nejen z historického hlediska zajímavé a podnětné.

V úvodu jsem si vytyčila cíl – vyzdvižení horního práva a důkazu, že má své nezastupitelné místo v teorii i praxi na teritoriu České republiky. Zodpověděla jsem otázky pojmu a obsahu horního práva na území Karlovarského kraje v 16. století. Tím byl cíl této mé diplomové práce splněn.

U zrodu většiny krušnohorských měst a obcí stálo jak na české, tak i na saské straně krušnohorského pohoří rudné hornictví. O tom svědčí mnoho památek ze starého dolování. Báňskoprávní předpisy tvořily tvrdý základ horního práva; rodily se z měnící se mocenské, podnikatelské i provozní situace. Měli bychom tedy mít na zřeteli, že se v těchto dokumentech odrážel tehdejší stav techniky i společenské poměry té doby. Mnoho nám říkají o tom, jak žili, pracovali a trpěli naši předchůdci.

Je jasné, že každé báňské město mělo svou dobu růstu, rozmachu a úpadku. Nejslavnější dobou našich báňských měst byla doba vrcholného feudalismu, u některých, jako Jáchymova a Horního Slavkova to bylo v 16. století. Protože báňská města umožňovala větší příležitost k ziskům pro podnikatele i obchodníky, větší výdělky pro řemeslníky a živnostníky a poskytovala pracovní příležitost pro dělníky i městskou chudinu, patřila naše báňská města k největším našim městům. Po třicátých letech 16. století následoval trvalý pokles obyvatel těchto měst, neboť ze záznamu 2. poloviny 16. století víme, že byly rozebírány neobydlené domy na palivo.

Znalost historie by měla být jedním ze základních kamenů vzdělání každého z nás a zkušenosti z ní získané pak trvalým zdrojem poučení.¹¹¹

Budu-li mít před očima zachovaná hlubinná i povrchová díla, uvědomím-li si, kolik máme obrovských ložisek nerostného bohatství nejen v Karlovarském kraji, ale v celé České republice, s hrdostí musím vzdát hold těžké a vytrvalé práci současným horníkům, především však našim předkům, hornickým pozdravem **„Zdař bůh“**

---

¹¹¹ KOŤEŠOVEC, Václav. *Kraslická kronika*. Kraslice: Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2006. ISBN 80-86125-71-8.

9. Resumé

In meiner Diplomarbeit, die sich auf das Bergrecht der Karlsbader Region im 16. Jahrhundert orientiert, bemühte ich mich dem Leser die wichtigsten Meilensteine dieses Jahrhunderts näher zu bringen.

Jede Bergstadt erlebte die Zeit des Wachstums, Aufschwungs und Niedergangs. Die berühmteste Zeit bei unseren Bergstädten war die Zeit des späteren Feudalismus und bei einigen wie z.B. Jáchymov (Joachimsthal) oder Horní Slavkov (Schlaggenwald) war es das 16. Jahrhundert. Außer dieser Städte erwähnt meine Diplomarbeit auch andere Bergstädte wie z.B. Krásno (Schönfeld), Čistá (Lauterbach), Horní Blatná (Bergstadt Platten), Boží Dar (Gottesgab), Kraslice (Graslitz), Abertamy (Abertham), Pernink (Bärringen), Jindřichovice (Heinrichsgrün) u.a.

Meine Arbeit orientiert sich auf das Bergrecht in diesen historischen Bezirken mit der Spezialisierung auf vom Adel bzw. von Herrschern erschienenen Bergordnungen. Die Arbeit beschäftigt sich mit den bedeutenden Ereignissen und Persönlichkeiten auf dem Gebiet der Karlsbader Region.

Ziel der Arbeit war, das Bergrecht heraufzuheben, vor allem seine unersetzliche Aufgabe im Rechtstheorie und in der Rechtspraxis auf dem Gebiet der Tschechischen Republik, weil ich der Meinung bin, dass auch die Lehren über die Landschaft dienen uns, die Leute kennen zu lernen.

Das Studium der Geschichte des böhmischen Bergrechts ist ziemlich kompliziert, weil die Fachliteratur über Rechtsprobleme deutlich fehlt.

Die Kenntnisse des Bergrechts sind notwendig nicht nur für die Juristen aber auch für die Bergingenieure. Die Juristen, die sich diesem Teil des Rechtes widmen wollen, müssen breite Kenntnisse aus dem Bergbau beherrschen.

In meiner Arbeit bemühte ich mich die Fragen des Begriffs, des Inhalts und der Quellen des Bergrechtes der Karlsbader Region im 16. Jahrhundert zu beantworten.

Habe ich vor den Augen die Gruben oder Tiefbaugruben, ist mir klar, wie viel wir die Lagerstätten der Bodenschätze haben nicht nur in der Karlsbader Region sondern auch in der Tschechischen Republik, muss ich stolz auf schwere und dauerhafte Arbeit unserer Bergleute sein. Ich muss ihnen und vor allem den Vorfahren huldigen – also „Grüss Gott“

Resumé

In my diploma thesis, which focuses on the mining law in the Carlsbad region in the 16th century, I tried to describe the most important milestones of that century to the reader.

Each mining town had its period of the growth, expansion and deterioration. The most famous period of time of our mining towns was the time of the top feudalism, at some cities – such as Jáchymov and Horní Slavkov it was the time of the 16th century. Besides these mining towns my diploma thesis mentions also other localities such as Krásno, Čistá, Horní Blatná, Boží Dar, Kraslice, Abertamy, including their mining codes, main events and personalities that worked in the areas of those cities that nowadays belong to the Karlovarský region.

The aim of this thesis was to point out the mining law, emphasizing that it has its irreplaceable place in the law theory and praxis in the Czech Republic territory, because I hold the view that the science of the country serves also for a better cognition of the people.

The study of history of the Czech mining law is, to a certain level, more difficult due to a significant lack of the specialized literature that talk about law problems in this field of study.

The knowledge of the mining law is necessary not only for lawyers but also for the mining engineers. For lawyers, who would like to focus on this field of study it requires a vast knowledge of the mining field of study.

In my thesis I would like to answer the questions of the term, content and sources of knowledge of the mining law in Karlovarský region in the 16th century.

Having in mind the preserved underground and surface works, realizing how many huge deposits of mineral goods we have got not in Karlovarský region but also in the whole Czech Republic, with pride I have to pay a tribute to the hard and persistent work of the contemporary miners, but mainly to our ancestors with a mining greeting

“Good luck!”

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny

- České horní právo I. České horní zákony. ed. Jangl, L. Kutná hora, 1977.
- České horní právo II. IRM právo královské horníkuov. ed. Bílek, J. Kutná hora, 1978.
- České horní právo III. Jáchymovský báňský řád 1548. ed. Jangl, L. Kutná hora, 1978.
- České horní právo IV. České báňské řády. ed. Jangl, L. Kutná hora, 1979.
- České horní právo V. Doplnkové báňskopravní předpisy. ed. Jangl, L. Kutná hora, 1980.
- ADAMOVIÁ, Karolína, SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích I*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2000. ISBN 80-7082-674-6.

Knihy

- ADAMOVIÁ, Karolína. *Světla a stíny středověkého práva*. Luzern: PBtisk, s.r.o., 2006. ISBN 80-903609-4-7.
- AGRICOLA, Georgius. *De re metallica libri XII*. Ostrava: Montanex a.s., 2007. ISBN 80-7225-057-4.
- BERAN, Pavel MAJER, Jiří. JANGL, Ladislav. *1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 1996.
- BÍLEK, Jaroslav. *České horní právo 2. Ius regale montanorum*. 1978
- GROSS, Alexander. *Dějiny Karlovarského kraje*. 1. díl. Plzeň: Západočeské tiskárny, n.p., 1954.
- JANGL, Ladislav. *České horní právo I*. Kutná hora. 1977.
- JANGL, Ladislav. *České horní právo V. Doplnkové báňskopravní předpisy*. Kutná hora. 1980.
- JANGL, Ladislav. *České báňské řády*. Kutná hora, 1980.
- JANGL, Ladislav. *České hornické právo a báňská historie*. Praha: Národní technické muzeum, 2010. ISBN 978-80-7037-188-6.
- JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie*. Praha: Národní technické muzeum, 2010. ISBN 978-80-7037-200-5.

JANGL, Ladislav. *Jáchymovský královský báňský řád z roku 1548. Appendix: Jáchymovské hornické zvyklosti.*

JANGL, Ladislav. *Staré hornické a hutnické míry a váhy.* 1. vyd. Sokolov: Krajské muzeum Sokolov, 2006. ISBN 80-86630-10-2.

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, RUNDOVÁ, Alena. *Mezники českých právních dějin.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7380-251-6.

JISKRA, Jaroslav. *Odvodňování dolů dědičnými štolami s ohledem na horní práva na Sokolovsku i jinde.* Sokolov: Historia, 2. vydání, 1996.

JISKRA, Jaroslav. *Těžba stříbrných rud v Jáchymově v 16. století.* Plzeň: G2 studio s.r.o., 2008. ISBN 978-80-903893-2-8.

JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje.* Svatava: studio OKO, 2010.

KAFKA, Jan, ed. a kol. *Rudné a uranové hornictví České republiky.* Ostrava: Anagram, 2003. 647 s. ISBN 80-86331-67-7.

KAŠPAR, Pavel., HORÁK, Vladimír. *Schlickové a dobývání stříbra.* Praha: Granit, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7296-068-2.

KOŘAN, Jan. *Přehledné dějiny Československého hornictví.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955.

KOŤEŠOVEC, Václav. *Kraslická kronika.* Kraslice: Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2006. ISBN 80-86125-71-8.

KUBÁTOVÁ, Ludmila, FILIP, Václav, BOK, Václav. *Statuta horního města Jáchymova z roku 1526.* Praha: Vydavatelství Ministerstva vnitra, 2012. ISBN 978-80-86466-24-8.

MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-222-8

MAJER, Jiří. *Z dějin vysoké školy báňské v Příbrami.* Příbram: Sekretariát sympózia Hornická Příbram ve vědě a technice, 1984.

MAKARIUS, Roman. *České horní právo, díl I.* Ostrava: MONTANEX, 1999. ISBN 80-7225-033-7.

MAKARIUS, Roman. *Z dějin královské, císařské a státní báňské správy.* Ostrava: MONTANEX, 2004. ISBN 80-7225-130-9.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do r.1945.* Praha: Linde, 1999.

PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do r. 1923.* Nejde, 2003. ISBN 80-239-1979-2.

PROKOP, Vladimír. *Tudy kráčely dějiny*. 1. vyd. Sokolov: Sokolovská uhelná, a.s., 2001.

ROJÍK, Petr. *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří*. Sokolov: Okresní muzeum a knihovna Sokolov, 2000.

ROJÍK, Petr. *Nerostné bohatství Krušnohoří a jeho využití v průběhu věků*. Dialog, 2011.

SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. Plzeň:Krajské nakl.,1962.

SULDOVSKÝ, Josef., HORÁK, Vladimír. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví*. Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-254-4701-7.

STERNBERG, Kašpar. *Nástin dějin českého hornictví*. Ostrava: MONTANEX, 2003. ISBN 80-7225-093-0.

TOMÍČEK, Rudolf. *Báňské zákonodárství v historii královských horních měst*. Horní Slavkov, 2007. ISBN 978-80-254-0173-6.

VLASÁK, Vladimír, VLASÁKOVÁ, Eva. *Státní okresní archiv v Sokolově, se sídlem v Jindřichovicích*. 2004.

ZEMAN, Lubomír. *Průvodce po významných hornických památkách západního Krušnohoří*. Karlovy Vary: POLYPRESS, 2010. ISBN 978-80-87104-72-9.

VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

WERNER, Elvira, ed. a kol. *Jáchymov v době Georgia Agricoly*. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1994.

Zahraniční

STERNBERG, Kašpar. *Umrise einer Geschichte der böhmischen Bergwerke*. Praha: Národní technické muzeum, 1980.

Článek v časopise

KOŘAN, Jan. *Přehled vývoje těžby nerostných surovin v Československu*. Geologický průzkum, 1968, č.35, s. 224-225.

KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Dva rukopisy statut horních měst Jáchymova-1526 a Horního Slavkova – 1610*. Studie z dějin hornictví, 2006, č.35, s. 85-87.

KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Účast žen v dolování v Horní Blatné v roce 1535*. Studie z dějin hornictví, 2006, č.35, s. 48-49.

KUBÁTOVÁ, Ludmila. *Horní řády pro stříbrné doly v Horním Slavkově a Krásně*. Studie z dějin hornictví 1. Praha 1971, s. 60-69.

MAJER, Jiří. *Georgius Agricola a důlní činnost v Jáchymově v jeho době*. Minulostí Západočeského kraje. 1994, č.29, s. 49-67.

MAJER, Jiří. *K počátkům báňskoprávního vývoje na Slavkovsku do 16. století*. Minulostí Západočeského kraje. 1971, č.8, s. 131-137.

Příspěvek ve sborníku

PROKOP, Vladimír., BERAN, Petr. *Vlastivědný sborník Klubu přátel Okresního muzea v Sokolově*. Sokolov, Okresní muzeum Sokolov. 1989. s.1-37.

Online zdroje

Horní řády [online]. Dostupné z: <http://www.jachymov-joachimstal.cz/kniha/jsem-hornik/11.pdf>.

Georgius Agricola[online]. Dostupné z: <http://www.google.cz/imgres?q=georgius+agricola>

HÁJEK, Ladislav. *Počátky vzniku hornických pokladen*. [online]. ©2008 [cit. 7.8.2008]. Dostupné z: <http://www.hornicky-klub.info/>

Jáchymovský tolar: http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_rn=5&gs_ri=psy
(Jáchymovský tolar)

Johannes Mathesius [online]. Dostupné z: <http://www.google.cz/search?hl=cs&q=johannes+mathesius>

Lecyklopaedia. *Horní město*. [online]. Dostupné z: <http://leccos.com/index.php/clanky/horni-mesto-1>

MIKLAS, Milan. *Právní postavení hornictví* [online]. Infogram:©2012. Dostupné z: <http://www.modriandele.estranky.cz/clanky/pravni-postaveni-hornictvi>.

Ottův slovník naučný/*Horní právo* [online], s. 7. Dostupné z: <http://cs.wikisource.org>>

Štěpán Šlik: [online]. Dostupné z: <http://www.google.cz>

TOMÍČEK, Rudolf. *Heraldická historie hornických symbolů*. [online]. Dostupné z: <http://www.slou.diamo.cz/>

Znak Pluhů z Rabštejna [online]. Dostupné z: <http://www.google.cz/>

Diplomové práce

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra. *Středověké horní právo v zemích koruny České a v Uhrách*. Plzeň, 2006. Disertační práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. Vedoucí práce Stanislav BALÍK, ml.

NELIBOVÁ, Hana. *Vývoj horního práva v 19. století*. Plzeň, 2012. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. Vedoucí práce Petra JÁNOŠÍKOVÁ.

Nepublikované práce

JISKRA, Jaroslav. Bukovany, 2013. Soukromý materiál.

ROJÍK, Petr. Přebuz, 2013. Soukromý materiál.

Příloha č. 1

Krušnohorská havířská modlitba

Před cechovním domem se brzy ráno scházeli havíři, aby společně poklekli a předříkávali tuto modlitbu:

„Pane, nebeský Otče jenž jsi stvořil hory a údolí, trhliny a bohaté žíly s nádhernou a ušlechtilou výzdobou: Prosíme Tě s pokorným, kajícím srdcem, abys požehnal zdejšími dolům a těžařům, neboť nevydělávají svůj peníz z lakomství a touhy po zbohatnutí, ale z Tvé Božské vůle otevírají skryté poklady Země – žíly, pně a sloje, které se zjevují člověku důvěřujícímu Tvé laskavé dobrotě. Dopřej podle své Božské vůle výtěžek i přebytek ke Tvé slávě i k užítku Jeho císařského majestátu, celého společenství a k naší potřebě. Ó, Ty nevyzpytatelný a nedostižitelný opravdový tvůrce zdrojů a vševědoucí nejvyšší horní mistr, přikaz nám, kde máme zarazit, hloubit, podlézt, prodloužit a lámat nad sebou; dopřej nám pěkné a stálé výlomy, bohaté žíly a dej nám svou milostí, aby se zdejší doly ještě za těchto našich časů pozvedly a upevnily!

Před padající stěnou - vysvobod' nás, ó Pane!

Před zlými důlními větry - vysvobod' nás, ó Pane!

Před nárazem zplodin po výbuchu- vysvobod' nás, ó Pane!

Před jedovatými parami- vysvobod' nás, ó Pane!

Před hustými mlhami- vysvobod' nás, ó Pane!

Před vlhkými výpary- vysvobod' nás, ó Pane!

Před průvalem vod- vysvobod' nás, ó Pane!

Před nebezpečným trhnutím lana- vysvobod' nás, ó Pane!

Před nepředvídaným prolomením lezné zátyně- vysvobod' nás, ó Pane!

Před předčasným výbuchem střelného prachu- vysvobod' nás, ó Pane!

Před zhoubným požárem v dole- vysvobod' nás, ó Pane!

Před každou nepředvídanou smrtí- vysvobod' nás, ó Pane!

Sešli, ó milostivý Bože, své svaté anděly, aby nás provázeli a drželi ruce nad našimi ohroženými hlavami!

Kéž toto udělí nám a všem lidem Tvoje věčná dobrota. Amen! ¹¹²

---

¹¹² ROJÍK, Petr. *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří*. Sokolov: Okresní muzeum a knihovna Sokolov, 2000. s. 171.

Příloha č.2

*Hornická terminologie*¹¹³

Cáchování – zapisování havířů před nástupem na směnu

Čelba – čelo chodby, ražba chodby

Desátek – daň z důlních a hutních produktů ve výši jedné desetiny čistého výnosu, odváděná panovníkovi nebo vrchnosti. Jedná se o desátou desetinu čistého zisku po odečtení všech výrobních nákladů

Fárat – slézat nebo sjíždět do dolu

Flek – kožená hornická zástěra

Hory – doly, důlní revír

Hašplíři – vrátkaři

Lán – nejmenší základní jednotka plochy při propůjčování důlního pole

Látro – délková míra s hodnotou přibližně 2 metry

Mincmistr – správce mincovny

Permoník – duch hor, přeneseně horník

Propůjčka – udělení práva dobývat vyhrazené nerosty

Prubíř – zkoušeč rudy; analytik

Přísežný – původně pomocníci správce horního revíru

Šlichíři – pracovníci, kteří prali rudu

Trejbíř – pracovník u těžního kola

Urbuřer – úředník, který spravoval důchod z dolů

---

¹¹³ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: studio OKO, 2010, s. 337-343.

Příloha č.3

Obr. č. 11: Důl Jeroným u Čisté

Zdroj: Důl Jeroným u Čisté [online]. Dostupné z: <http://www.diamo.cz/>